-004.

574-Ակ

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ

ՏԷՐՈՒՆԱԿԱՆ

ՀԱՅՐ ՄԵՐ

ԱՂՕԹԻՑ։

ԵՒ

Հ՛ԱՌՈՒՔ

Խաչելեալի • Թաղման և Յարութեան • և Խորհրդոյ

Տիրանցոյ

Երանելւոյն Սէր Լուսաւորչի Վարդապետի

Հրամեալ ի հնագոյն ձեռագրաց հերոց։

ՏՊԵԱԼ

ՑԱՄԻՒ

Տէրտէրն և Հայոց

1836 ռամեն։

Ի Տպարանի Քաղաքական Աթոռոյն Սրբոյն Յակոբայ Տէրտէրն Եղբօր

Ի ՍՈՒՐԲ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ։

243
Ն-40

4968-мр

ՀԱՅԿԱՆ ՍՍՀ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос. Библиотека
ՀՍՍՌ-Арм.ССР
им. А. Мясн...
Սարգսյանի անվ.

39326-67

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ

Լուսաւորչի Լուսաւորչութիւն Սարգսիսի, և անոյշի փիլիսոփայի յիշողութիւն Հայոց

հեր որ յերկինսդ է։

Լ՝ պարզ բնութիւն և առաւել ունի զբարձրութիւն բանից։ Ի վերս հայեցայ՝ և զաջ հայր ուսոյց։ ամենեցուն որդւոց՝ առ հայր կարդալ անձուկ գթոյ ստիպէ զնս։ և կամք կարօտութեան զհայրն ածէ ի գութ ողորմութեան։ Ըստ կամաց հօրն և որդիքն պարտին լինել։ ապա և հայրն ըստ կամաց որդւոցն զպէտս նոցա կատարէ։ Բոլոր մեծութիւն իւրոյ՝ զնս առնէ ժառանգորդս։ Հայրդ անուն մի է հոգևորաց և մարմնաւորաց։ պէտքն ըստ մասանց բաժանեալ՝ որոշեն ի միմեանց։ Զերկրաւոր հարս՝ ախտք ցանկութեան մարմնոյ շարժեցին յորդեծնութիւն։ ըստ ախտաւոր յղանեն։ ախտաւոր որդիս ծնեալ։ Խոտոխական է հայրութիւն։ երբեմն

և որդի եղև։ Հայրն հրաժարեաց ի կենաց աշխարհին՝ բարձաւ ի նմանէ հայրութիւնն։ Ի տեղի մատեաւ որդին։ Եղև հայր, և զնոյն ճանապարհն գնաց։ Եւ այսպէս փոխանորդութիւն վախճանելոց է աշխարհ։ Մի է հայր ճշմարիտ և աստուածն բոլոր աշխարհի։ առանց սխտիցն յաղացաւ, առանց ցաւոց ծնաւ զամենայն երևելիսս և զաներևելիսն։ որ ծնաւն՝ նոյն է կենալուսուցանէ զորդիսն կարդալ առ հայրն երկնաւոր։ զի մի հանապազ ի խանձարուրս և յօրօրանս կայցէ աշխարհս։ կաթնածուծք և ջամբակերք՝ և թաթաւեալք և թաղեալ գարշելի աղտովք, յորմէ ճանձրացան մարդք և ստէնտուք, և զերեսս ի բաց դարձուցին դայեակք և մնուցիչք։ և են՝ որ օրէնքք և մարգարէք։ Ի ծով լուացին և ոչ կարացին սրբել։ Ի գետս անցուցին և ոչ ողողեցան։ յաճախեցին յօճառս և լուացան բորակաւ և ոչ սրբեցան։ զիւրեամբք ածեալ բարձին, ընկեցին և ի բաց կացին։ Դիթացաւ հայրն երկ-

նաւոք, խոնարհեցաւ յերկնից յերկիր՝ եգիտ զամենեսեան յարիւն յապաժոյժ՝ ի զոհս մեռելոտի կռոց պաշտաման։ առ, լուաց, սրբեաց՝ զգեցոյց զհանդերձն երկնաւոր, և մերձեցոյց անդրէն՝ ի նոյն ոլորեգրուին, և ուսոյց զհայրենի վարդապետուին, զի կարդասցեն առ սիրելի հայրն երկնաւոր։ Յորժամ ասէ յաղօթս կայցէք՝ մի՝ տոլայաբար շատախօս լինիցիք։ Ահա սրտին խորհրդոցն է լսող, և բարի գործոցն է հատուցանող փոխարէն բարի։ Ռեւանով վկայութիւն այսչափ է բաւական ասել։

Հայր հէր որ յերկինս՝ աբ է անուն քո։

Մեծ է այս պարգև քան զամ պարգևս առ մարդիկ՝ այ հայր լինիլ մարդկան։ Զի՛ք իշխանուն հրեշտակաց զայս ասել։ Թէպէտ հզօրք են և հոգևորք սպասաւորք են, և ոչ որդիք։ Ա՛վ մարդ զգոյշ կաց յանձին քում, յորպիսի պատիւ մեծարեցար։ Մինչև հայր քեզ զաճ իշխեցեր անուանել։ Դու զայս ևս աճ զմտաւ քով, ըստ հօրն պատուի և ըզ

քեզ ձեւացո՛ • զի ծանիցեն վերինքն և
նեարբինք թէ արդարև ՝ծծորդի ես ։
Բանիւ ծնանի ՝ծծ զմարդն , թէպէտ և
բառնալ ՝չ կարեն մի ըստ մարմնոյդ կա-
մաց թաթաւիր ը եկիր • հայտ ընկեա՛
՝ի բաց զաւելորդ ցանկուն դորա • շատ
բաւական համարեաց քեզ զհարկաւոր
կերակուրսն • մի զանցաներ և շուայտա-
նար • ՝ի գիրուն թէ սոնգանայ մարդ , և
՝ի բազում ՝ճարպոյ ելանեն անօրէնութիք •
որպէս յարբեցուն գիՃուն պղծուն •
այնպիսին ՝չ կարէ անուանել զ՝ծ հայր •
՝չ ասա՛ քեզէն իսկ վկայեցեր ասելով ,
Սուրբ է անուն քո ։ Նուն ՝այ՝ կարէ գնել •
Էն ասելով այն է ՃշմարիտՃ անուն ՝այ •
ուստ աստուծոց անուանքն ՝չ են ՝բ •
ոմն գող , ոմն սպանող , ոմն շուն , և
ամենեքեան իւրաքանչիւր ախտիւքն չար-
չարանաց մանաւանդ թէ ՝չ իցեն իսկ ,
և ՝չ այլ ինչ լինելոց են ։ Արդեւք
որ զնոսա ՝ծ անուանեցին նոքա ՝չ են
ՃշմարիտՃ որդիք ՝այ • որոց ուսուցանէ
կայդ՝ալ առ ՝ծ • որոց յաղօթսն կրա-

մայէ կալ առ Հայրն. նոքօք բանայ դուռն ամենեցուն. զի ամենեքեան ընդ այն դուռն դիմեսցեն մտանել. զնոյն աղօթս ուսցին ալաչել զա՞ծ է ասել.

Տայր հեր որ յերկինս, ԱՄԷՆ է անուն յս։

Յորժամ ճշմարտախօս ուսցին լինել յաղօթս, ապա և ճշմարտագործք երևեսցին յաշխարհի. յայնժամ կարեն լքանել և ի բաց թողուլ զսուտ չաստուածն. ոչք քարին և փայտին Հայր և մայր կարդային։ Ա՞ռ և ինոցանէ ի բաց կացին և յանառակ գործոց իւրեանց հրաժարեցին, սրբեցան միաք իւրեանց. և ի գիտուն իմաստուն բացան բերանք նոցա համարձակս բարբառել և ասել. Աղէսոյէ արտայուլ է յս՝ էպէյն կանչ յս որպէս յերկինս և յերկրի։

Իբրև թագաւորեաց ա՞ծ ի վերայ ամենայնի՝ արքայութիւն նորա ի վե՞ր կամարս բաց իւրոց միայն ասէ՝ էպէսոյէ արտայուլէն յս, այս՝ իբրև զայն ծագեսցէ աստղ յարևոյ, և յարեցէ այր յիսրայէլէ և հասցէ, սատակեսցէ զզօրութիւն ամենայն

կայ։ Այսորն ծագեաց և այլն յարեաւ
էհար սատակեաց զաջն, որ էր զօրուն
հեթանոսաց։ այս կամք այ ի սկզբանէ
էին, և կատարեցան ի գալստեան տեառն
մերոյ յիսուս։ Զայս աղօթս բանիւք պարտ
ութիւնք ուսանիլ, և հաւատով յուսալ
յերկրորդ գալուստ նորա, յորժամ ըստ
աղօթից մերոց և գործոցն մեր երևեսցի
ատուգութիւն։ Լիկոյէ ՀՀՀՅՈՒԼԻՆ ՀՈ։

Ինքն արքայութիւն ուսուցանէ վասն իւր
խօսել։ էր յաշխարհի, և աշխարհ նոր
վաւ եղև, և աշխարհ զնա ոչ ծանեաւ։
Ուսուցանէ հայր ասել՝ զի զնա միայն գի
տացէ արարիչ աշխարհի արարչութեամբ,
բոլորովին ոչ ի գրութիւնք մարդոյ միայն։
որ արարն՝ նոցն և արքայ։ և որ եկն՝ նոցն
և արքայութիւն։ նորա հայր բնութիւնք ած։
մեր հայր ընտրեալ՝ ածութիւնք իւրով։ յոր
ժամ ած հայր է ամենեցուն՝ քս եղբայր
է ամենայնի՝ որ առնէն զկամս նորա։ էր
արքայ, և եղև քս եղբայր։ Այս պարտ
գեալ մեծ են քան զառաջինն արարչութիւն։
յայնժամ ըստ պատկերի այ ասացաւ լինել

մարդ՝ իբրև թէ ը օրինակին ձևացոյց՝
ոչ կամեցաւ հոգեղէնն հողեղինիս տիպ
լինել՝ զի և սա ի նա՝ ուսցի առաքինութիւն
ձևանալ։ Իբրև ոչ կարաց միաբանիլ ի
նա՝ ինքն իսկ զնոր տիպն առնոյր, որպէս
և ինքն գիտէր։ ինքն ձևացոյց անխախ-
տելի և անքակելի զորպիսութիւն։ անկո-
ծանելի և անսասելի, միայն հաւատալի և
յուսալի, և զնա միայն արժանի սիրելութի՝
ոչ մերոյն ընդ մեզ խօսի, և ուսուցանէ
զանբերեալոյթ զնծութիւնն յերեւելիսս։ զն
երևելիս օգս զանբերեալոյթ արքայութիւնն
ծանիցես։ Որով էկն՝ նոյն և երկրորդ
անգամ էկեսցէ։ այժմ ի վարդապետ-
ութիւն զաշակերտս ուղիս ասաց, և ըզ-
ծառայս տեարս արարեալ, և զմահկա-
նացուս յանմահութիւն հրաւիրեալ։ այժմ
ասելով։ Նոյնոյ արդարութիւն։ Ի զգուշութիւն
զաստուածութեան՝ սպա ի հատուցմանն
իւրաքանչիւր ինչանուն՝ որչափ և զքեզ
կարասցես վնասակեցուցանել ի մասունս
արքայութեան վերաբերել։ Ի զնական էն
ալիթքն, և ի վերջ քան զնութիւնս մեր

պարգևաց խոստանայ։ Եվ նոյն ասէ կնոջ։ Զամբ այ է սրբութիւն մարդոյն։ զի բաժանակից արար արբայութիւն իւրում։ ոչ զի ոչ կարասցուք հասանել յայն բաժին, այլ զի դիւրաւ ատանայցուք ըստ համբերութեան վասն յուսոյն մերոյ։ իբրև զայնոսիկ որոց զաղօթսն ուսոյց, եթէ նոքա կատարեցան ըստ աղօթիցն։ ապա և մեք կարեմք։ միայն հաւատա՛, յուսա՛, սիրեա՛, և անդէն կատարեցար։ խնդուք և մի տրամութեամբ էարբարբանիցէ լինիլ քո՛մ այ։ ինքն ած զօրացուցանէ ի համբերութիւն։ եթէ ոչ դոյր կարողութիւն՝ և ոչ զայնպիսի աղօթսն ած ուսուցանէր մեզ։ Յառաջինն հայեցարո՛ւք։ ոչ ղէարբարբանն միայն բաւական համարեցան անձանց ի հաւատս, այլ զմեռանիլն լաւագոյն քան զապրիլն։ ի նահատակութիւն հայեցան և կատարեցան։ նոցա բանիւ գովեալք եղեցուք և գործովք զանձինս մեր ի նոյն նահատակութիւն կատարել։ Հասարակաց է ած հայր ամենեցուն։ հասարակաց և մեք

պարտիմք որդիք լինել ամենեքեան, զի
մի է ժառանգութիւնն զոր բաշխեաց ամ-
ենեցուն։ Եղիցին կամ ոչ յերկինս և յերկրի։

Որքան կարէ՞ ազատոր մարդիկ երկ-
նաւորս առնել։ զաղօթսն ի մեր կամս
ընկենու, զի մեք երկրաւորքս մեղէն կա-
ռեմք լինել երկնաւորք։ Այլերին զօրք
ամենեքեան կամաց նորա սպասեն սիրով,
լծեալք են ի միաբանութիւն փառաւորե-
լով զՅծ, և յահագին փառաց նր ծառ-
կեն զուտս՝ և զերեսս, զի յինքեանս
սիրեսցեն զՅծ։ փոխանակ աչՁք տեսա-
նելոյ՝ զսէրն բաւական համարին յանձինս
իւրեանց։ Ի սոցա սիրելոյն և Յծ ըզ-
կամս իւր սիրով ի նոսա կատարել։ Այ՛ն
փութացուք մարմնաւոր աչՁք տեսանել
զՅծ, զի մի ծախիցիմք տարաժամ։ սէրն
մեր լիցի ի մէնՁ առ նա պատգամաւոր։
և ի սիրոյ նորա կատարեսցին կամք նո-
րա ի մեզ։ Զոր ինչ ուսուցին մարգա-
րէքն զայնր հետ փութացուք երթալ։
քանզի և նոքա բանիւք խօսեցան և գոր-
ծովք կատարեցին։ ոչՁալ ոք էր նՁ վար-

դասէտ։ այլ որ քեզ աղօթս ուսոյց։
այլ և դու բանիւ ուսիր զաղօթն, և
գործովք միւթամ կատարել, ոչ հեռի
ես ի Տիրոջմակաց։ այլ Ը նոսա կաս յա-
զօթս, ընդ նոսին միաբանս՝ նոյնպա-
և նոքա Ը քեզ երդակից լինին յաղօթ-
սն և յօրհնութիւնսն։ համարձակ բա-
նաս զբերանդ և ասես։ Հաղիցի կամ։ ոչ
պէս յերկինս և յերկրի։

Մեծ է այս իշխանութիւն քան զառաջին
օրհնութիւնսն։ անդ ի վերայ երկրի միայն
տիրել իշխանութեամբ։ ասստ և յերկինս
և յերկրի։

Օ հայ հեր հանապազորդ հոր հեչ։

Օ երկրաբոյս հացս ած առանց աղաչել
լոյ ածնեցուն ինորկէ առ հասարակ։ Ը
այնմ, զմարդիկ և զանասունս կերցուցա-
նես դու ար։ Դու ոչ մարթի ասել սա
և հանապազորդ իսկ չէ։ տղայութի արդ-
գելու։ հիւանդութի կարձէ։ կարօտութի
խափանէ։ մահ քակէ և ի բաց հատա-
նէ։ հարքն ձեր կերան զմանանայն յանա-

պատին և մեռան։ այսպէս հացն Ճշմարիտ՝
որ յերկնից իջեալ է, յայսմ հացէ է-
թէ կերիցէ ոք՝ մի՛ մեռցի յաւիտեան։
Սէրին ի՛նմանէ զբանն՝ ոչ կարէին վաղ-
վաղակի ի միտ առնուլ։ կրկին և երեքկ-
նէ զնոյն բան և ասէ։ զի դիւրաւ լուիլ
ցեն, և հաւատովք ընկալցին զբանին
զօրութիւն։ եւ եմ ասէ կենդանի հացն
որ իջեալ եմ յերկնից։ յայսմ հացէ որ
ուտէ, մի՛ ճաշակեսցէ զմահ։ զայս հացս
ուսուցանէ յաղօթսն խնդրել յայ՛ հա-
նապազորդ։ Իսկ թէ քաջ միտ դնէս՝ որ
զայս հացս արբուր ուտէ, և ըստ արմա-
նի սմա պատրաստէ զանձն իւր՝ երկ-
րաւոր արքայութեան նա ոչ կարօտանայ։
Ի մահկանացու ձեռս անմահ հաց եղեալ
անդէն վաղվաղակի և ձեռքն անմահա-
ցան։ և ուտելով զսա բոլորովին մաղն
ընչով և հոգւով և մարմնով հոգեաց-
ցաւ։ և բաժանակից եղև քրիստոսի։ միայն
սկիզբն զօրութեանն մինչև ի վախճան անա-
ցեալ պահելով։ Զնիք ինչ երկրաւոր չար-
չարանաց որ նմա յաղթեն։ արհամարեալ

է առաջն նորա արծաթ, և ոսկի ատե-
ցեալ է յաչս նորա։ Յաւ համարի զմե-
ծութիւն աշխարհիս։ վասն զի խորհուրդ
իւր սրբեցան յազատութիւն։ երկնաւոր
անմահ հայրն առ լցաւ։ նոյն եղև բաշ
ւական ամենայնի։ եթէ տղայ է, կա-
տարեալահասակ երևեցաւ։ եթէ ի ցա-
ւոց տկարացաւ, զօրութիւն այ ի նմա
բնակեցաւ։ եթէ վախճանեցաւ ի կե-
նաց աշխարհիս՝ զանմահ կենանն ի իւր
տարաւ առ ած։ զայս ուսուցանէր որն
մեր յազօթսն աղաչէլ առ ինքն։ Հայր
մեր որ երդ օրդ։ ոչ յերկրի, այլ
ի տեսնի։ յայսմ, թէ և ոչ յերկնից՝
այլ զաւելն ամենեցուն։ Այս է ասել իմ
մարմին։ և այս է իմ արիւն։ թէպէտ և
անփշրելի էր, վասն սիրոյ քո փշրեցաւ։ և
զքեզ որ ի կամս քո փշրեցար՝ անփշրելի
ածուցն յինքն յարեաց։ Անմահ ածուցն (ոչ
թողցես զանձն իմ ի դժոխս, և ոչ տա
ցես սրբոյ քում տեսանել զապականութի)
յուրբաթու խաչեցաւ ի փշրումն մա-
հու։ ի միաշաբաթուոջ զփշրեալ ոսկերսն

ադամայ ժողովեալ, յարևաց յանմահութի
և երևելոցդ բազմայ՝ ճշմարտութիւն և ոչ
առ աչօք։ Մի օր հացացաւ ի վերնա-
տանն, և հանապազ հացանայ յեկեղե-
ցիս ի վերս սեղանոյ։ Դախ՝ ինքն յինքե-
նէ ճաշակեաց, և ապա զմեզ զամենե-
սեան ճաշակակիցս արար նովին էարբարա-
նացն։ Նա ոչ այսուհետև ի էարբարանա-
է, այլ ի հայրենի փառան փառաւորի
ի հրեշտակաց և ի մարդկանէ։ Եւ զմեր
ամենեցուն զէարբարանս եբարձ յիւր ան-
էարբարելի ծածուկութիւնն։ Այս յոյս հա-
ւատոց մերոց իբրև զնարիսխ մի հաստա-
տուն պահեսցուք յոգիս և ի մարմինս
մեր։ ոչ սիւն շինուածոց է հաստատու-
թիւն, հաւատք մարդոյն են յանքակուե-
առ ած։ որով համարձակուք կալեմ բար-
բառիլ և ասել։

Հայր մեր որ երկնիս՝ սրբեսցի անուն քո։ Եկասցէ
թագաւորութիւն քո։ Եղիցի կամք քո։

Այս են աղօթք ճշմարիտք բանական և
գործնական՝ յորժամ և դու ոչ պահան-
ջեսցես զպարտան յընկերէն քո առ քեզ՝

յայնժամ և ՝ն զբոլոր յանցանս քո շնորհեսցէ քեզ յանձնելոյն։ Զոր պետրոսի զնարդ ուսաւ ի տէրէն։ նա եօթն կամեցաւ թողուլ զյանցանս եղբօրն, որոն մեր եօթանասնեկին եօթն։ պետրոս իբրև զմարդ սահման եդ, որոն մեր ոչ սահմանեաց զբարեբարութիւն մարդասիրութիւն և ՝ն ծածուութեն իւրոյ։ Հանապազ մեղանչեմք բանիւք և գործովք մերովք, և ՝ն տեսանէ և զանց առնէ՝ զի երկայնմտութիւն իւրով ածցէ զմեզ յապաշխարութիւն։ Զմեղանչելն իսկ է մարդոյն ի կատարեալ արդարութիւն։ իսկ եթէ յանցեաւ իբրև ըզմարդ, փութասցի զզջանալ յապաշխարութիւն։ բաց են դրունք ողորմութեանն, ոչ վաղվանէ՝ զի մարդասիրողաց։ մանաւանդ որք հաւատովքն գիտեն խնդրել։ նոքա և առաքինութեամբ կարեն ՝ն ձգնել ի վաստակս հոգևորս։ նոքա ոչ միայն զպարտս թողուն ընկերաց իւրեանց։ այլ և զինչս իւրեանց բաշխեն ի կարօտեալս։ զօրութիւն այ է՝ որ ՝ն ձգէ զնոսա յառաքինութիւն։ որպէս և առաքինքն առնէին։ որ

միանգամ ասէ գիւղից և ազարակաց և
ընչից տեսարքն էին, վաճառէին զիւրա-
քանչիւր ստացուածս, և բերէին դնէ-
ին առ ոտս առաքելոցն. տէր մի զնո-
ցա քարոզս բանին առաքեաց. նոքա փա-
րոզք բանին էին և ընչից մատակարարք.
Զայն բանի՝ յունկին հասանէ, և սէր վերբ-
նոյն առանց բանի ուսուցանէր զառա-
տութիւնն՝ ոչ զի աղքատանալ կամէին.
այլ զի այլոմ մեծութեան հասցեն երկ-
նաւորին։ Իսկ դու յորժամ ընկերին քո
թողուս զպարտսն, ոչ զի ասելով ասէ-
իր զիրսն քո. այլ զի սակաւ ողորմութիւն
զոր արարեր՝ զբազմապատիկ զպարտսն
քո զոր պարտեիր՝ եթողքեղ։ Հայսր
բանից զհետ երթիցիր. յորժամ ընկերին
քում թողուս՝ և թողութիւն արժանի է
զեր. համարձակութեամբ բանաս զբե-
բանդ և ասես։

Ա՝է տէր շնչէ՝է փորձութիւն՝ այլ փրկէ՝է չարէ։

Ոչ են կամքն այ տանել զմարդն՝ի փոր-
ձութիւն, այլ ապրեցուցանել՝ի փորձու-
թենէ և փրկել՝ի մահուանէ. զի որ յոր-

ՀՍՍՌ-Ամ. СССР
Ա. Ամ. Մաշտոցի անվան Ձեռագրաց ինստիտուտ

գին իւր ոչ խնայեաց ի մահուանէ, այլ
էր մեր ամենեցուն ի մահ մատնեաց։ Նո-
վաւ զամենայն բարիս շնորհէ ամենեցուն
որ խնդրէն ի նմանէ, թէպէտ և ոչէ
մեր կարողութի փոխարէն հատուցանել
այ։ որչափ կարն մեր է մի հեղգասցուք։
Սակաւագեղութի մեր՝ ի պահս համար
եալէ, և չափաւոր արբուն ի գինեհա-
ւութի։ միջին հանդերձիւն յանսիգու-
թիւն։ հարկաւոր ստացուածք յաղքա-
տութիւն։ Ամն երանութեան հեզա-
բան լինել։ ընկերին ուսուցանել զցա-
ծութիւն։ Այս թէ անքուն ոչ կարեմք
լինիլ, մի բնաւ զգիշերն քնոյ ստացուք
զանձինս։ զի մի բնաւ մոռացկոտ լիցուք
ի սաղմոսս և ի յօրհնութիւնս։ Լթէ
զկարօտութիւնն աղքատաց ոչ կարեմք
լցուցանել։ մի պատուաւ և բաժակաւ
կարօտեցուսցուք զնոսա։ Մի գոցի յա-
փշտակութիւն որբոց և այրեաց ի ըս-
տացուածս մեր։ Ամենայն զինչ և ինչ
ունիցիս՝ նուիրեալ լեցի այ։ յայնժամ և ան-

ձինք մեր լեցին նմա պատարագ հաճոյ և ընդունելի։ Ամենցուն փութիւն արժան է ի պատուիրանս այլ առնել և կատարել սրանց և կանանց՝ աղատաց և անազատաց։ զի մեր մեր վասն ամենցուն փրկութեան եկն։

Նմա փառք և պատիւ ի յաւիտեանս ամէն։

ՃԱՌ

ԻՍԱՅԵԼՈՒԵԱՆ։

Եւ առեալ ածէին ասէ զայն ի վանայ ցըն կայմեամայ կապանօք առ պիղատոս։ և նոքա ոչ մահն ի նեղբս զի մի պղծեցին։ Որ ելեալ արբուին ձեր ոչ ուտեսնայք։ զի ուտեալն ի գինս վաճառելոյ պղծեցիք։ զանձինս ձեր և զանձն

որ մերձ է՝ առ ձեզ՝ յանձնառութիւն ի
սէր արեանն պնդեցայք։ Այլ՝ ընդէր ոչ
մտանէք յատեան անդ։ եթէ արդարու-
թեամբ լինի դատաստանդ՝ դա՛ ոչ արժա-
նի մահու դատանի։ և դուք արբեալ լի
նիք յարդար արենէդ։ Իսկ տեղիդ զոր
յատակ այսպիսի՞ սէր դարշապարօք կոխէ
ցին։ և թէ յառաջագոյն ինչ ունիք զաղա-
անիքաւուն։ ի ձեռն արդար դատաստա-
նիդ՝ արբեալ և մաքրեալ լինի՞ամ ու-
նիդ՝ առանձինդ հանդերձ։ Այլ եթէ ի
դատաւորիդ ինչ խորշիք իբրև յան-
թըլփատ հեթանոսէ։ ահաւասիկ դայ առ
ձեզ արտաքս ելանէ։ մերձ առ ձեզ կա-
լով առանց միջնորդի խօսի ընդ կայծէ
ցեալ սուրբ քահանայապետիդ։ Այլ
թուի ինձ յոմէ դուքդ խորշիք՝ զորա
յառաջագոյն գիտացեալ ոչ միայն զպըղ-
ծութիւն ձեր՝ այլև զանդ անիրաւութիւն։
Ի՞նչպէս գիտաց իսկ ինչ առ նախանձու-
մատանն գինն էնա։ վասն որոյ կրկնէ և ը-
նդարձնէ։ և բազում անգամ հարցանէ՝
զինչ ինչ չարիս գործեալ է ասէ զորա՝

զի ածէք մատնեցէք զնա ինձ ի մահ դա-
տաստանի։ Իսկ իբրև ոչ ինչ գտանէին ա-
մենևին տեղի ամբաստանութեան, խռովու-
ին մեծի պարտ առնէին ի գալիլէէ մինչ-
և յԵրուսաղէմ։ Դարձեալ և Թագաւո-
րութեն զրպարտուի ի վեր դնէին։ Իբրև
եւտես ասէ պիղատոս Եթէ ինքեանք ոչ
մոլին՝ ինքն էլ առ նմա և ասգտանելով
զնոսա ել միտս իւր ասէ։ Ով գիտեմ զի
քահանայք էք և քահանայապետք՝ և ոչ
գիտէք սուտ խօսել։ քանզի սրբք էք՝ և
ի ներքս անդամ առիս ոչ մտանէք զի մի
պղծիցիք։ արդ՝ ասացէք ցիս՝ զինչ չա-
րիս գործեալ է նորա։ զի թողէք զուրբ
խուրն պատուական տնտիդ ձերոյ։ և իբ-
րև արդարութեն նախանձոտք վրէժ խնդ-
րէք ի չարագործէ։ գրով ասուք ինձ զան-
նըն զամբաստանութեն։ զի ըստ գործոց նոր
զդատաստանն հատուցիցէ։ ասեն ամենեք
էեան միաբան։ մեք գիտեմք զի մահա-
պարտ է ըստ օրինաց մերոց։ Բարկացաւ
դատաւորն և ասէ՝ Թուի ինձ Թէ ձրիշ
մարտատեացք էք դուք։ չինարդ կարեմ

զայր անձն առանց յանցանաց սպանանել։
առէք և ըստ օրինաց ձեր զոգ և սուսեր
էք՝ դատեցարուք։ Պատասխանի ետուն
քահանայապետքն՝ և ասեն, մեք հրաման
ունիմք յօրինաց մերոց չսպանանել զոք։ ա-
սէ դատաւորն, և ես երդնիմ յօրինաց հ-
ռոմոց առանց յանցանաց դատել զարդաբ
ոք։ ասեն քահանայապետքն, մեք վկայեմք
թէ մահապարտ է, քանզի խռովիչ է և
զանձն իւր ի թագաւորութեան մատուցանէ։
Իսկ սէ դատաւորն դարձեալ ցնոսա։
ոգ է խռովիչ, յափշտակեաղ է երբեւ զա-
ւազակ, թէ բռնութիւնք երբեւ զթագա-
ւոր։ եթէ յափշտակող և աւարառու է
յորում լերին բնակեալ է, և զոր ճա-
նապարհս պաշարէր, և զոր ճանապարհ-
հորդս կողոպտէաց, և զոր դաւառս հի-
նեալ աւերեաց։ զինչ սա տարաւ ի գե-
րութիւն, եթէ զմարդիկ և զանասուն, ա-
ծէք զինասցեալքդ յընտանեաց գերելոցն
զի ի նոցանէ սա ճշմարտեցից։ և եթէ
զգանձս ուրուք առ բռնաբար, ընդէր
ոչ ինձ յառաջագոյն բողոքեցէք։ և եթէ

ամ տասցէք՝ թագաւորութիւն խուզէ զմեզ։
և հանէ ՚ի հարկաց կայսերէ։ ցուցէք
ինձ՝ ո՞ր են սպասաւորքդ դորա։ և կամ
քանի՞ զինուորս ունի։ և որպիսի՞ պատ-
րաստութիւն զինուց։ որովհետև կարիցէ զմեզ
ունել հռովմայեցւոց՝ հանելով զմեզ ՚ի
ծառայութենէ կայսերէ։ Իսկ իբրև տեսին
քահանայքն՝ թէ յամ կողմանց՝ ոչ և
արդեալ զնոսա յանպատասխանութիւն։
սկսան լրբենի դիմօք խօսել ընդ տաս-
ընեալսն։ ասելով՝ քաջ դատաւոր։ Ընդ-
ուտաս արդարոցս։ դու իբրև զմեզ տես-
սեր յատենիս։ չէր արժան քեզ այդպիսի
մի բանիւք բազմօք քննութիւն առնել։
այլ միայն հաւատալ մեզ։ և զմեզ ասեմք՝
վաղվաղակի կատարել։ Այդ՝ իբրև ե-
տես դատաւորն՝ եթէ ամ բազմութեան մի-
աբան աղաղակեն և ասեն ՚ի խաչ հան։
և եթէ ՚ի նա և ոչ ոգեն զբանս հայհոյու-
թեան վասն արքունի իրայն։ վաղվաղա-
կի ջուր խնդրեաց։ և լուացեալ զձեռս՝
զանձն իւր ՚ի բաց թօթափեաց՝ առաքել
ամ բազմութեանն ասելով յանդիման

ամ քահանայից և քահանայապետից։ զի
ոտասէր ոմն հրեայք ։ քաւեալ եմ ես յա
ղեանէդ յայդմանէ՝ զոր դուք կամիք տարա
պարտուց հեղուլ։ Ոչ ոք միաբան յանձն
առին՝ արիւն դորա ասեն՝ եթէ արդ ար
դարոյ է ։ի գլուխս մեր։ եթէ մարդասէրն
։ի գլուխս մեր՝ և որդւոց մերոց ։ և ե
թէ որդւոյ այ է՝ ։ի գլուխս մեր՝ և յոր
դիս որդւոց մերոց ։ Յայնժամ արձա
կեաց նոցա զաղաղաբանն՝ զարդի աբեայ ։
և զայն կալեալ՝ ետ ։ի ձեռս նոցա զի ։ի
խաչ հանիցեն։ Ոմն անբաւ մարդասիրու
թեն և անկշիռ մեծութեամբ սիրոյն այ, որ քան
զմիտս և զխորհուրդս անցանէ ։ ոչ միայն
քան զնմաստնոց մարդկան՝ այլև քան զմե
ծին զուարթնոցն ։ Այլ՝ որ հերկէ զեր
կիր՝ զայլոյ մարմին կակղէ ։ և որ զարտա
քին սերմանեացն՝ մուտցանէ զբոյսս։ Ասէ
յս երկնայինն երկրացաւ ։ և կամաք եկն
։ի հերկումն և ։ի կակղումն ։ և յիւր մար
մինն եբարձ զամ չարուն մերոյ սերմանս ։
Ի նոսա երեսն ընկալաւ թուք ։ի պիղծ և
։ի հայհոյիչ բերանոյ՝ որ ամենաքաղցր

զլեն երբարձ զկուրուն հոգւոյ և մարմնոյ։
Ընկալաւ ապտակ ի ծառայէն ծառայից։
և ազատեաց զմեզ յապտակաց աներևոյթ
հարուածոցն։ Որ և ետես իսկ զազգն
հռոմայեցւոց կամաք եկեալ յօրէնսդրու-
թիւն։ քանզի ի մուտ մուտ տարւոջ
մի մի ծառայ արձակէն յազատութիւն։ և
երբեք զանուն ծառայութեան ոչ կարէն
բառնալ յաշխարհէ։ Այս զինքն յապտակն
որ էրն ազատ՝ և ազատիչ աՀենեցուն։
զի իւրով ազատութեն ազատեսցէ զմեզ ի
ծառայութէ մահու։ Որում կամաւ տուաք
զանձինս յանարժան ծառայութի՝
և նովին կամաք փշաբեսս արարաք՝ ոչ մի-
այն զերկիր՝ այլ և զմարմինս իւրաքան-
չիւր՝ մանաւանդ թէ և զոգիս առաւել
քան զմարմինս։ Խլեաց արմատաբի ըզ-
մուշ չարաչար բուսոց մերոց՝ և ոչ եթող
սատանն յերկրի՝ այլ բոլորեսցէ կազմեաց
զարքն պատուական պտղի՝ և եդ ի դը-
լուխ։ Մի՛ քանի չարուն մարդկան՝ կամ
ոչչնչի բարեբարութիւն՝ այլ՝ այն որ պատ-
կեաց զքահանայն յոսկի և ի զմրուխտ

և ի բազում ակունս պատուական ։ զոր
պատեալ՝ ընդ ի զարդ ոսկեհուռն պճնա-
ւոր՝ և ի զանգակաձայն հնչումն և ի զար-
մացումն վայելչին ։ փոխանակ այսմ ամե-
նայնի սեռանեն ձախոզակի հատուցումն.
զի ոչ միայն ի փշոց պակ եղին ի գլուխ
նոր՝ այլ և եղէգն ձաղանաց յաջոյ ձեռին
նոր ։ Բայց յոյժ զարմանամք այս իրս ։
զի՝արդ ինչ եղէգն ձաղանայ։ Թուի լինել
թէ ոչ այսօր բուսաւ եղէգնս այս՝ այլ
յաւուրցն անտի երկեսայեսայ մարգարէ-
ին։ Ճրագ աղօտ ասէ մի՝ շնչցի ։ և եղէ-
գրն ջախջախեալ մի՝ բեկցի ։ մինչև հան-
ցէ զդատաստանս յիրաւունս արդարութեան.
Այսպիսանի է ամենայն լուսավաստակն ուղ-
ղին և եղեգամբ գիր հաստատի։ իսկ արդ
և թէ ճրագն աղօտ էր յօհաննէս՝ ոչ և
էր իսկ ճշմարիտ՝ որչափ ևս միայնոյ փուլ-
թացան շնչուցանել՝ այլ նա առաւելագոյն
զճառագայթս արեգականն՝ բացայայտել
սրձակեաց զնշոյլ լուսոյն իւրոյ ։ Արդ՝
բարուրք կատարեալ զկանխագիր բանս մար-
գարէին ձերոյ ։ այլ չարաչար ընդունիք

զիմ՝ և դատաստանին յանձինս ձեր։ Լուզէ
գամբ մարդիկ գրին, և արձակին յաշա
տուն ի չարաչար ծառայութենէ։ և դուք
աւադիկ երկրաբոյս եղեգամբ ածային
ձեռամբն անմնչնչ զեղուկ գրիք, և արձա
կիք յերկնաւոր աշատութենէ ի սնոյական
ծառայութենէ, ապա ուրեմն յիրաւի առ
նուք զեղէգն ի ձեռանէ՝ և հարկանիք
զգլուխ գրի, զի երևեսցի թէ անձամբ
զանձինս հրաժարեցուցանիք ի դիւոյդ
յայդմանէ, որ պատկերաց է զայմ սուրբս
յանթառամ պատկ յարքայութեան։ Զարբ
ձեալ ասէ մատուցանէին նմա գինի ընդ
լեալ խառնեալ։ Ճաշակեաց և ոչ կամէր
ըմպել։ և այս երևի մեծի սիրոյ տեղի։
Այլ ինչ զոր փոխեաց յեդիպտոսէ բազում
այլ խլեաց ի քանան և զնա անչեաց,
պարսպեաց օրինօք, և ամրացոյց զնոսա
մարգարէիւք։ կացոյց նոցա թագաւորս։ վեր
լուսացուս, և սուաղնոյսս։ քահանայս
և քահանայապետս։ ուխտս և պատարագս
գրաս։ և նուէրս ածային ի տուէ և ի
գեղերի։ Այլն ամ այգուոյն ի ժամ պրաշ

զոյն։ ընդունել ի նմանէ զճաշակ վայելչութեան։ Դիւրին զնուրի անուշութեան ոչ փոխեաց։ քանզի ածային աղուին տընկեալ էր այգին։ լեղի ասէ խառնեցին ի գինի անդր, և տային ըմպել։ լեղին կաստարել դառնութիւն է։ այս բերեալ ոչ ածային տնկոյն էր։ այլ գիւտք չարասէր մարդոյ։ և նախանձոտ կամաց ոչք զանխօսն զանգանել կամին։ Զայս ածուին քեզ յանձն ոչ առնէ։ քանզի ոչ եթէ սակաւ մի խառնեցին զլեղին, այլ անչափ դառնացուցին։ ի նոր լնուլ գոլոծոյն այլ զլեղեանց դառնութիւն ճեղոյն խառնել կամէին։ Զոր և մարգարէն դաւիթ յառաջագոյն ողբալով ասէ։ ետուն ինձ ի կերակուրս զլեղի։ և ի ծարաւ իմ արբուցին ինձ քացախ։ Որովհետև առատ էք ի չարութի և կոպեալք ի բարեգործութի, և զայդ ցնծամն ձեր ոչ կատարեցիք։ Ճաշակեաց՝ և ոչ կամէր ըմպել։ քանզի նոքա այնպէս կամէին։ եթէ հնար ինչ էիցէ յոյժ կերեցիք զլեղին՝ և առաւել յոյժ արբցէ զքացախն։ Լաւ եթէ ոք ասասցէ։ ուստի զնե

ոչ ոչ դու զկամս անհրաժշտութեան։ մանաւանդ
և զանգրեալսն։ ի պատմութիւն անսի իմաս
ցիր։ Զի արդեւք երբեք ի մարդկանէ
գտաւ ի ժամ մահու լեալն և քաջախ ի
միսիթարութիւն։ բայց միայն այսոցիկ։ որոց
առաջնորդ և վարդապետ էր հայրն նոցա
նոյ։ որք թէ նմին իսկ ժառանգելոց են
զպատրաստեալ տեղի երկոցունց կողմանց։
Արդ՝ բարաբբան զոր արդարադոյն հա
մարեցան։ չնորհեցաւ նոցա ի դատաւորէն։
Եւ այլ ևս երկուս աւազակս։ որոց էին
գոբծք նոցա չարութիւն։ և դժնդակագոյնք
քան զամ մահապարտաց։ որք ի յայնմ
ժամանակի պահէին ի բանտի դատաւոր
քին։ և ի նմին աւուր դիպեցան ի խաչ
ելուածն քրիստոս։ մի թէ ասիցէ և մի թէ յանդի
կէ նորա։ զի մի և մի բան ի կանխագիտ
մարգարէութենէ անսի վրիպեսցի։ Եւ երբ
թայլին զհետ նոցա բազմութիւն արանց և կա
նանց։ քահանայից և քահանայապետից։
մեկնիչք օրինացն։ և ծերք ժողովրդեան
նոյն՝ ակնատեսք լինել փութային մահ
ուան անարգանաց կենարարին իւրեանց։

և յոյժ խնդուն էր մոլեկանաց՝ եթէ զ
մէջ աւազակացն խաչեսցի։ Սինչ դեռ
փութային ի հայհոյութիւն կամէին լսել
և զնոցին թշնամանս ի բերանոյ աւազա-
կացն։ Բայց արդ՝ դու եկ յարեաց ի լու-
սաւոր տեղւոյն և մերձեցիր ի խաչն ծրու-
նական, և տես անդ զնոր և զքնաղ գործ-
ն որ գործեցան։ Երիս փայտս կանգ-
նեալս, և երիս մարդս խաչեալս՝ առ հա-
ստակ կան ի միում պատժի։ ոչ ոք քան
զքեզ ի դիւրադոյն տեղւոջ։ այլ մի քան
զմի ի դժնդակադոյն հարուածս։ Ի յայ-
սմ վայրի յոյժ հիացեալ զարմանամ։ Է-
թէ ուստի դատաւ աւազակն՝ ճշմարտու-
թեամբ յայտնի ակամբ ետես և ոչինչ
զարմանալիս։ Հաւաքագոյն ոչինչ գիտէր
ճշմարիտ վարդապետութեան՝ այլ դիւրոց
գործոց ունայն էր յարդար վաստակոց։
լիմաստութիւն երկնային հեռի էր ի նմա-
նէն։ քանզի ծնունդ էր մեղաց՝ և անունդ
դառնութեան։ Այր մի ի մանկութենէ իւրմէ իբ-
րև զմոլի վայրագ եղեալ ի քաղաքէն, հե-
ռացեալ ի մարդկանէ, առեցեալ զլայ-

առնելեան, և սիրեցեալ զնաւաբ գիշեր
բային։ Կցորդ էր քաղաքաւէր գողոց, և
հաղորդ էր յափշտակողաւազակաց, խորտ
հուրդք ննդաւորք և գործք վատթարք,
բարեկամանարգանաց և սիրելի լեռեաց,
առեալ զդաստից, և զազրալի ամ բարեր
սէր մարդկան։ Որսացեալ եղև ի դառա
ւորէն և ըմբռնեալ, և ՚ի արժանեաց
իւրոց կայր ՚ի պատիժս մահու։ Այս արդ՝
զինչ ինչ խօսեացի յընկերն սասուելով և
զանձն իւր դատապարտելով։ Յանդիմա
նիչ քահանայիցն գտանէր։ Ինչ թուի թէ
և զդատաւորն յոյժ դորոյնէ միանդամայն
և զառեանն կշռամբէ։ Այլ զի ընկեր
բէն նոր յանկանիցի էր։ Հայհոյիչ ժողովրդ
դեանն։ զի ՚ի նոյ նմանուեն և սա սկսեալ
հեգնելով ասէր։ Թէ արդարև դու ես
քրիստոս՝ փրկեա զանձն քո։ և զմեզ ՚ի քեզ։
Այլ միւսն ՚ի ձայն բարձր լու՛ր ՚ի լու՛ր առա
ջի ժողովրդեանն կատեալ սկսաւ ՚ի ընկեր
բին և ասէ։ Յայ՝ ոչ երկնչիս դու, նաև
՚ի մարդկանէս արժան է քեզ ամաչել։
մեք ՚ի յեռս ընդ դեմ դնացիս մերոց և

ձախողակի զհատուցումն ընկալաք։ իսկ
սա՝ ընդ ինքն՝ զի սորա չար ինչ ոչ էր գոր-
ծեալ։ և ոչ ուրեք ի մարդկանէ ճեղու-
ցեալ։ Այլ զայս նոր ասելով։ ամբաս-
մուն դատողացն ամաչեցեալ լինէր։ և
դարձուցեալ աւազակն զբանս իւր ասէ՝
որ յոյժ յիշեա՛ զիս ի գալստեանդ արքայու-
թեան քումդ։ Անուն ոչ գիտեմ զաւա-
զակին այնորիկ՝ և աւազակ պատկառիմ
ասել՝ զի վերագոյն գտանի ոչ միայն քան
զբարեգործ որ ի մարդկանէ՝ այլ և քան
զյոյժ խրատեալն յօրինաց՝ և ի մարգա-
րէից։ Ուստի է քեզ այս ոմն յափշտա-
կող՝ որ կաս՝ զո՞ տեսանես։ կամ ընդ-
ո՞ւմ խօսիս։ կաս ի խաչի՝ և տեսանես
զխաչելոյդ՝ և խօսիս ընդ նմա յսի՝ և ընդ
արքայի որդւոյ՝ որ իշխէ աշխարհաց։ և
քաշէսզ զարդեա՛ ամենեցուն։ Իսկ արդ՝
զինչ ինչ տեսեր։ մթեր կակղացոյց ըզ-
փայտս խաչին իւրոյ առաւելքան զքոյդ։
ա՛չ աւաղ ինչ տեսանես զփայտս չորեքկուսի
ի մէջ վիմի կանգնեալ։ և զոտս և զձեռս
երկաթով բեռեալ։ տիգաւորք շուրջ

պատեն, քահանայք հայհոյեն, քահա-
նայապետք դաւելն, ծերք լքուեալ ա-
պրին առնեն, փարիսեցիքն ոտն հարկա-
նեն, ամբազմուրեան ժողովրդեանդ ալ-
զակեն ասելով՝ զայրս աղբեցուց, զան-
ձին ոչ կարէ փրկել։ Ոչ ունկնին իսկ
տեսանես եղեգն ճաղանաց, քազախ ել-
լեալ խառնեալ ի կերակուր և յրմպելի։
զհանդերձին մերկացեալ, զպատմուճանն
վիճակեալ, մերկ զփայտէ կախեալ, դը-
լուխ ի փշոյ պսակեալ, երեսք թքալից,
ծնօտք ապտակեալ, և դու ասես չիշեա՞
զնս ի գալիլեան աշքայուրէ քում։ Ուս-
ա՞ն արդեօք ծագեաց լոյս ի հոգի աւ-
զաչին։ յոյժ զարմացեալ եմ, և սուա-
ւելքան զոյժ աքանչացել ի զարմացու-
մըն։ Ի նազարեթ ոչ էր երթեալ։ ծը-
նընդեանն ոչ էր տեղեակ լեալ։ ի հարս-
անիսն զսա ոչ ոք կոչեաց։ ի թագաւոր-
քուրդն գինուոյն չէր արբեալ։ ի նկանա-
կէ հացէն սորա չէր կերեալ։ զմահիճա-
անդամալուծին ոչ էր տեսել։ ի գերեզ-
մանն զաշալուս ոչ էր գնացեալ։ զբողոք

գիւղացիներին գերգեսացուց։ Էր լուն։
Այս զի մի մի թուեցիցյանուանք։ ոչ ու-
նայն էր ի բարեգործութեան անձն նր, ոչն-
պէս անտես և անլուր էր ամ նշանագոր-
ծութեց ան մերց։ Ուրդ փոխանակ այնր
փառաւորութեց՝ տեսանէր այր մի անար-
գանօք և ի մահու խաչին։ և խոստովա-
նէր արև յն որդի այ, և իշխան աքաչութե-
հօր փառաց։ Ահա անեղբայ հաւատ,
և անթերահաւատ խնդիր։ Վայ և լեռ ի
քնէ արդարև ասեմ քեզ, այսօր ընս ի-
ցես ի դրախտին։ կարճառօտ խնդիր և
համառօտ պատասխանի։ Բանիւ հաւա-
տաց։ բանի բան պատասխանի։ Ոչ ինչ
գոյր իւր ի ժամու անդ։ զբոլոր զինքն
ետեղ առաջի ան այ իբրև զաղքատ։
բայց միայն ՝ի ծոցաւ հաւատոյն։ Իսկ
այն ոչ իբրև զմարդ, և ոչ իբրև զաղ-
քատ, այլ իբրև զբարեբար առատ մե-
ծատուն բոլորապէս շնորհէ զբուն հայ-
բենի տէրն։ ոչ ուր ծառն մահու, այլ
ուր միայն ծառն կենաց։ ոչ ուր անցանկ
աեղին էր՝ ուր ծանն սողեցաւ եմաւտ։ այլ

զոր ինքն ասաց պարոպետաց ի սէգ նիզակին
խուրայ հրեղէն շուրջանակաւ , զոր քերոբ
էին ինքնին պահէր . զորոյ զցանկն ոչ ոք
կարաց յարդարոցն խրատատել , ոչ աբրա
համ , ոչ խսահակ , ոչ յակոբ , ոչ մովսէս
ինքն օրինօքն . և ոչ մարգարէքն քարոզու
թեամբ , ոչ քահանայքն պատարագօք ,
և ոչ ղեւտացիքն ի պաշտօնս իւրեանց , ոչ
հարքն ճշմարտին , ոչ թագաւորքն արդարք ,
ոչ զունդքն մարտիրոսաց , և ոչ վիճակքն
առաքելոցն . մանաւանդ թէ և ամենա
գոյն սատանից . ոչ հրեշտակքն , ոչ հրեշտա
կապետքն , ոչ աթոռքն , ոչ տէրութիքն , ոչ
պետութիքն , և ոչ իշխանութիքն զոր ուն ի ը
րախտին եթէ բանալ կարացին . բայց մի
այն աւազակն այն . Զոր մեր սատանի
թէ միայն աւազակն այն եբաց զդուռն
դրախտին . քանզի ամ արարածք ի ժա
մուն յայնմիկ ի սուգ արամաւեր էին . ա
ղեգանն թագուցեալ , լուսին խաւարել ,
սատեղք ծածկել , տիւ հեռացել , գի
շեր մերձեցեալ , վերինքն զարմացեալք ,
ներքինքն յիմարեալք , աշխարհքն փախու

ցեալք, ծանօթք հեռացեալք, բարեկամք
ընտանիօք, և մերձաւորք թշնամանօք,
ամիս թողեալ, ամիս յետս կացեալք. մի
այն սա մերձ կացել խոստովանի. Ոչ զառ
ի ծննդենէն ակիզբն առնէր, և ոչ ի մաս
նաւոր նշանագործութիւն բուռն հարկա
նէր, այլ վերանայ ի ախտակոն սեռակն
և յանարեալի յարքայութեն հասանել. և
ասէ յիշեա զնս յանդարձարելի գալստեա
նէն քո. Որ ինչ այն գալուստն, և կամ
ուստի գայցէ, և կամ վասն ոյր իրաց գայ.
և զնարդ գիտացեր դու ոչ աւուրս զանգ ոչ
ամ մեզ, որովհետև ընկեր եղեր մոլեա
նի. Ոչ աւաղիկ և քան զանինայ ի վեր
ամբարձաբ և զանմարմին սեռիլ սեռեր.
թուի ինձ թէ հոգին սը հանիդպեցաւ
քեզ, և զհայրն բոլորեցուցեալ սեռեր դու.
և զոր ուրն պօղոս ոչ կարաց թարգմա
նել մեզ զզատարասեալ պարգևսն, դու
յաւաղագոյն մտեր և զայն ծառնդեցեր.
Ուրախին պտուղն առաջին ծառոյն զմար
դն առաջին սպան. իսկ առաջին պտուղ
ծառոյն զառաջնորդն զմահ ի յանձին ըն

պան։ և ի մեռանել մահուն առաջին զց
տուղ աւաղին կիթեցաւ ի զօրուէ խա
ջին։ Մինչ արդեօք հրեից քահանայք ։ և
այլ եւս այժանիցեք զնաչէ։ և կամ զեռաչէն
ձաղէք։ զի մինչ կամիք ը անօրէնս ապ
նանել զդա ։ յանօրինէ այսի օրինաւորքդ
յանդիմանեցայք։ և անօրէնդ՝ քան զօրի
նաւորդ գերի ի վերոյ գտաւ։ Իշ զի այս
այսպէս է ճշմարիտ։ հայեա՛ ի սերնին ։ և
սէս զերդերլուն գործոյն ։ որ անդ կատա
րեցաւ։ Քանզի մերկացուցին զնրան արա
բածոց ։ զայն՝ որ զդեցոյց զերկինս զալ
դաւք։ և վիճակեցին զպատմուճանն զյն՝
որ առանց կշռոյ և վիճակի եդ որդւոց
մարդկան զերեսս զարդուց ի ծոմէ և ի
ցամաքէ։ Իշ ոչ արբուցին այնմ ջուր ի
ծարաւին ։ որ մեծ բղխմամբ բազմահոսն
վտակաք առատանէր զամ երեսս երկրի։
մինչև սահմանս ի չարչարանս ծարաւի եմ։
Տերն ովկիանոսի ծարաւի եմ ասէ։ և
ոչ միայն զի ՝ չատան զջուր ։ այլ փոխանակ ը
ըստ քացախ ը լերդի խառնել մատուցինէին
նմա։ Քանզի ճնշի սիրտս։ հեղջնուն ոչիքս։

փղշկին մնաց, և զխանդաղատանս մերիս
մաս ոչ կարեմ ասել. Քանզի մինչ դեռ
կայր ուրն ի շտապ ապդնապին, մնա առ
նմա կային ասէ մայր նորա, և քայր մօր
նորա մայրիամ մագդալենացին, և այլ կա-
կանայք, որ յառաջադոյն հաւատացեալք
էին ի գալիլեա ուղղոյն այ. աչք իւ-
րեանց տեսանէին զմեծ չարչարանսն, և ա-
կանջք իւրեանց լսէին զհայհոյութիւնն, մա-
նաւանդ իբրև լուան ի բերանոյ նոր զի ա-
սէր ծարաւի եմ. Իսկ արդ՝ գուք ձեզէն
զիտէք զարս բնութեանց, թէ որ-
չափ խանդաղատագոյնք են յողորմածութի-
մանաւանդ առ սիրելի ծնունդս իւրեանց.
Իսկ արդ՝ զինչ կարծեա դու ի ժամուն
յանմիջ վասն կանանցն այնոցիկ. զի թէ
հնար էր դատելոյ նոցա՝ ոչ միայն ամենաք
ջուր մատուցանէին նմա, այլ և յորդա-
վտակ գնացս առ խաչեալն անցուցանէին.
Իբրև այսպէս ոչ էր ի ձեռս նոցա. կրծքին
հարկանէին, զսիրտսն հոգէին, ի միասն
ողբային, արտասուս բղխէին, վայս ան-
ծանց կալոյ այնոցիկ, զմահ գէն զկենաս ընտ-

բէին։ մինչ դեռ էին յԵրի, Հարեալ Գիւղ
կանց համանէին։ Այլ այսր ամի յառաջ
գոյն լուեալ պատուախանն ի մեզ, զոր ողբաց
լովն ասէր ի վերայ ազգին մեր։ դատերք եկեմ
մի լայք ի վերայ իմ, այլ լացք ի վերայ անձանց
և ուստերաց և դստերաց ձերոց։ քանզի ե
կեսցեն աւուրք՝ յորս ասիցեն, երանի ամ
լոց և ընկերաց այնոցիկ որ ոչ ծնան։ և
ստեսանցն որ ոչ սնուցին։ ի յայնմ ժամանա
կի սասցեն լերանց՝ անկեարուք ի վերայ մեր։
և բլրոց թէ ծածկեցէք զմեզ։

ՃԱՌ

Մուշեղ։

Այլ ասէ յովսէփ արիմաթացի, հա
մարձակեցաւ եմուտ առ դատաւորն և
խնդրեաց զմարմին յիսի։ Իբրև լսեաց ըզ

համարձակեցաւն մի դուռնաքեայ համա-
րիցիս, այլ հոգւով և մարմնով չարի ճրագ-
նեսցուք. ոգւով զի մեծապէս հաւատաք
պիտոյ էին ի ժամուն յայնմիկ. քանզի ոչ
իբրև զմարմին լոկոյ մարդոյ բառնայր.
այլ իբրև զմարմին որդւոյ այ։

Զարձեալ ՚ի մարմնաւորս կարդի ոչ մի
այն ՚ի ժողովրդենէն էր նմա երկիւղ մե-
հու, այլ և առաւել ՚ի դատաւորին և
՚ի զօրաց նորա. քանզի չէած զմտաւ թէ
զինչ են խնդիրք առնս այսմիկ. զայր մի
որ այնչափ բազմաւ ՚ի վայելեաց թէ մահ-
պարտ է, և կորեաւ ՚ի օրինի յանցաւ-
րացն՝ և խաչեցաւ և մեռաւ. և սա ե-
կել իբրև զանձրև ՚ի զուր մեռելոյ՝ իբ-
րև զշշմարիտ վիպայն այ զմարմին խնդրէ.
դուցէ և վայելու ՚ի վերայ մեր հասանիցէ պա-
տիժք պատուհասից. Զայս ամ զմտաւ
ինչ ոչ էած այրս այս. այլ ոգի յառաջ-
դոյն հաստատեալ էր ՚ի ճշմարիտ վարդա-
պետութիւնքն՝ և առաւել ՚ի մահուն հաս-
տատուն եկաց. և բարձեալ զմարմնոյն յոր
պատէր, ոչ ճեպով վարկպարազն, այլ

յոյժ խորհրդով և զօրութիւն ի կտաւս երա
և պատուական և ի զմուռս բազումս
հանդերձ անուշահոտ խնկաւ։ և այս ոչ
արտաքոյ քան զնախախնամութիւն հոգւոյն
սրբոյ լինէր։ Կայաւ զոսկին զոր յառաջ
ընկալաւ ի մոգուցն միմեանսակուց ի պտ-
կեր դահեկանին, ասելով ցորդիս ժողո-
վրդեանն։ որում կայսեր կերպարան ցը-
տանի՝ այն նմա անկ է։ իսկ՝ յորում իմ
պատկերս և կերպարանս երևի, այն իմ
է։ ես՝ զիմ կենդանի պատկերս ի կենդա-
նի մարդոյ դէմս նկարեցի։ Ոչ ոք բէրդ
յաշխարհի զնմանութիւն այլ։ բայց միայն
մարդն։ Ոչ զոք սիրէ ած ի սրտի երկրի՝
բայց միայն զմարդ։ ած միայն մարդասէր։
և մարդ միայն ածասէր։ ած մարդոյ։ և
մարդ՝ այլ։ սիրեա մարդոյ ած մարդացեալ։
և սիրեա՝ այլ մարդն ածացեալ։ սիրեա այսորիկ
երկնչիր։ տուք զկայսերն կայսերս։ և աստ-
ուածոյն՝ այլ։

Զայս պատարագս յառաջագոյն ընկալ-
եալ քան զերկրպագութիւն մոգուցն։ զոր-
կին՝ ոչ ասացի ի պատիս թագաւորի։

իսկ զմեռեալն և զկենդանին 'ի մահ վիրա-
ւորելոյ և թաղելոյ։ Լաւ որ պատեցաւն
'ի կուռաս 'ի ձեռաց մարդկան, զի դու
պատիցիս 'ի զգեստս պատմուճանի փառաց
որդւոյն աստ։ Զմեռեցաւ դի մարմնոյ նոր
որ է տեսողաւ անխախտելի մահու յեր-
կար ժամանակաց։ զի զմեռեսցէ զքեզ 'ի
տեսողաւ՝ ոչ ժամանակեան, այլ յանմա-
հութի 'ի նորոգումն հոգւոյն սրբոյ։ Լինիցի
ցաւ իբրև զմարմին մեռեալ այն որ խրն-
կեալոցն է զամ արարածս 'ի հոտ անուշու-
թեան, որ բուրէ 'ի լոյս կենաց։ Լիցի
'ի գերեզմանի նորում, յորում ոչ ոք էր
եդեալ։ արդ՝ փոխանակ գերեզմանիդ՝
տարցէ զքեզ 'ի քաղաքն երկնաւոր։ որ
առանց ձեռագործի կազմեալ է։ և եդ-
եալ վէմ մի կափարիչ դրան գերեզմանին։
և գնաց։ Բարւոք առնես ոմն տէր յով-
սէփ՝ որ լինիցիս ճշմարիտ վկայ մեծի թաղ-
մանն այն։ քանզի դիտես զգաստութիւն աշ-
գի քո։ եթէ գուցէ յուրաստ լինիցին
վաղիւն՝ եթէ բնաւ իսկ ոչ եդաւ 'ի գե-
րեզմանի։ Քանզի բազումք են՝ որ սը-

տէն։ բազումք էք և դուք՝ որ ոչ գի-
տէք ասել։ Կիկոդէմոս գործակից քո
դա՛ է Ճշմարտագոյն՝ որ ըստ ան է մուտ՝ ի
քննուել բանից։ քանզի վկայ է քեզ փո-
բոզդ գերեզմանին։ վկայ է քեզ և վա-
ճառական կտաւոյդ։ վկայ է և հարիւր
լեսր զմուռն։ վկայ են քեզ և դիազարդ-
քըն՝ որ խնկէցին զմարմինն տէրունական։
վկայ են և ձեռք օգնականացն՝ որ զվեմն
յեցուցին՝ ի դուռն գերեզմանին։ եթէ
արժան իցէ նմա գերեզման ասել եթէ
ոչ յարուցեալ կենաց։ Ովքո՞ր յոսկեփ յիշեցին
և զմեծ վկայն քո զդաստաւորն։ առ որ
չոքարն և խնդրեցեր իշխանութիւն բառնալ
զմարմնոյդ։ իսկ արդ՝ այդ զինարդ իցէ ե-
թէ ամենեքին ընդ նոսա միաբանեցին՝ ի սը
տուն։ յորժամ դու զարուցեալն՝ ի մէջ
ունիցիս։ զինչ ունիցին խօսիլ։ եթէ պրն-
դել յամառեացին ընդ դեմ՝ որպէս և ասեսցի
իսկ են։ ասացէք ցնոսա՝ եթէ ոչ կարա-
նօք ետուք ցպիղատոս։ և պիղատոս ցը-
զինուորսն։ և զինուորքն ցիսաչն։ և խա-
չըն ցգերեզմանն։ արդ՝ ձեզ զյընտիր լուր

ցին, թէպէտ տուք ցիս՝ է գերեզմանէն
զմեռեալն, թէպէտ առէք ընկալայք ըզ-
մեռեալն՝ զնայն ինքն զարուցեալն. ապա
եթէ միայոցանէ ոչ առնէք՝ ձեր այլ ինչ
գործ ոչ գոյ, այլ հրաժարիլ և է բաց
գնալ է յարուցելոյն, զոր և արարիքդ
խակ։

Արդ՝ դու տէր յովսէփ՝ խնդա դուրան
լեր, քանզի մեծ էր յովսէփն առաջին՝ աբ-
դարև մեծամեծ յայտնութեց արժանի, է
յովսէփայ է յովսէփ ձգեցաւ մեծութիւն։
Ոչ՝ վկայ անարատ ծննդեան՝ աբ կուսին,
և սա թաղման սորին, զի յերկուց վկայ-
ից հաստատեսցի ճշմարտութիւն, երևեա-
ցին և այլ բազմութիւն վկայից լուսաւոր
յարութեն նորա։ Զարձեալ ասէ, եկին
քահանայքն առ պիղատոս և ասեն, տէր
յիշեցաք՝ զի մոլորեցուցիչն այն ասէր մինչ
կենդանին էր, թէ յետ երից աւուրց
յառնեմ է մեռելոց, արդ հրամայեա՝ զի
պահեսցեն զգերեզման նր, գուցէ դաւ
ինչ յաշակերտաց լինիցէ, և բազումք
զնետ համբաւոյն մոլորեսցին։ Ասէ պէ-

զատոս՝ տուել եմ ձեզ դաս մի՛ զինուոր-
բացն՝ երթայք զգուշացարուք որպէս դէ-
տէք։ Եւ զայս հրաման առեալ՚ի դա-
տաւորէն։ կնքեցին զգերեզմանն մատա-
նեաւ յերկուց կողմանց։ Ամ մոլեալ և
յիմարեալ ձրի նախահոգակ քահանայք։
բարուոք առնէք՝ զի զգուշանայք։ որք
զանձինս ոչ կարէք պահել։ և դուք զալ-
տուղի էք՚ի ճշմարտուէն։ և նմա մոլո-
րեցուցիչ կարդայք։ Եւ ուստի գիտէք
թէ մոլորեցուցիչ է այն։ և ոչ արժան
իսկ է ամենեցուն ձեզ ցուցանել զճշմա-
րիտ ճանապարհն։ թերևս այպանիցէք
դուք զմոգն՝ որք մոլորեցուցին զհերոսլ
դէս։ քանզի և օգուտ իսկ չէր՚ զնա կա-
ցուցանել՚ի վերայ ճշմարիտ ճանապարհին։
Զիշեցաք ասեն զմոլորեցուցիչն զայն։
թուի ինձ թէ այլ ընդ այլոց տայք զպա-
տասխանիդ։ մոլորեցուցիչ արժան է ա-
սել ձեզ նմա՝ որ մոլորեցոյց զձեզ զթիւ-
րեալսդ։ ոչ ասեն՝ մոլորեցոյց զնոսա յա-
նապատի։ և ոչ՚ի ճանապարհի։ Եւ առ-
ինչ արդեւք ասիցէ՚ի հոգւոյն սրբոյ։ հո-

գեկիր պատմութիւն յայտ առնէ։ առաջ
նորդեաց նոցա Ը փղիշտ Ը կարճոյ ճանա-
պարհն։ այլ շրջան առին յանապատին ամ-
քառասուն։ զի ամ յանցաւորուն նշ ըն-
պառեցի յանապատի։ և ապա խրատեալք
արժանի լեցին մտանել յերկիրն պարգևաց։
Լայ ես կարծեմ մոլորեցայք դուք ոչ յա-
նապատի։ այլ ի ճանապարհի քաղաքամի-
ջաց։ ոչ յերկրէն խոստմանց՝ այլ ի անե-
երկնի և երկրի։ Լոյս արդ՝ եկեալ առ-
ջատաւորդ զնա մոլորեցուցիչ կարդայք։
եթէ մոլորեցուցիչ է թոյլ տուք։ ոչինչ
ոչարտ է կասկածել ի բանից նորա։ ապա
եթէ զոր յառաջն առնէր ճշմարիտ էր՝
և ոչ կարէք յուրատ լինել։ նա թէ և
լինիք և։ նորա բազմադիմիք էնքան ըզ-
ձեզ։ որ տան վկայութի նշանագործութեան
ոչ միայն կենդանիք ողջացեալք ի ցաւոց։
այլ և հրաժարեալք մահուամբ՝ և այս-
քան դարձեալք։ և ոչ միայն որդիք ազ-
գին ձերոյ՝ այլ և բազումք ի հեթանո-
սաց։ և բազումք ի գիւղաց։ Լոյդ եթէ
զոքա ամենեքեան զնա մոլորեցուցիչ ոչ ա-

սէն։ այլ դարձուցիչ մոլորելոց։ ապա է
թէ ձեզ միայն թուի մոլորեցուցիչ, երբ
թաքք զգոյշ լերուք՝ դուցէ զերծցիք։ և
ապա այլ ընդ այլոց յետոյ ևս պատճառս
ինդրիք։ ահաւասիկ դատաւորդ առ
ձեզ բարերար երևեցաւ։ զամ զոր ինչ
և ասացիք։ զկամս չարութեան ձերոյ կա-
տարեաց։ Այս արդ՝ ոչ մի կամ երկուս
ետ ձեզ օգնական։ այլ բովանդակ դա-
մի զինուորաց և զդունդն՝ ոչ է թէ հասա-
րակաղոյգս։ այլ՝ի ձեռն առաքնորդի՝ և
պետի։ որ է մեծ և հաւատարիմ դատա-
ւորին։ Այս երթեալ՝ամ պատրաստուիք
ինքեանքն զդուռս գերեզմանին դասու
հանդերձ՝ մատանեաւ խրեանց։ և ինչ
էանք զտեղի առեալ մեծաւ զգուշութ-
ամբուն պահելով զի մի նենգ ինչ ուստեք
լինիցի՝ի յանէ։ Իմաստունք։ մանաւանդ
թէ և յոյժ մորոսք։ երթէ յառնել կամի
՝ի մեռելոց՝ ապա առնել զամ ինչ կարօղ
է։ զդուռդ գերեզմանիդ ոչ բանայ։ և
զնիքդ ոչ բեկանէ։ և զանձն ձեզ ոչ
ցուցանէ։ դուք զնարդ կարիցէք գիտել

եթէ յարեաւ, զոր ի ներքս ի գերեզմանդ աւանդեցիք. այլ քանզի թանձրամիտք էք, և առաւել թմրեալ սրտիւք։ Համարեաց եթէ զինուորքդ անտեղեակ ի՛ցեն իբրև զարտաքինան, և ո՛չ զնեղբինն՝ զոր դուք որ այդէսի տեսիք մեծամեծ աքանչելիս ի ժամ մահուն դորա, տակաւին ապիշեալ էք և ո՛չ իմանայք։ Թէ որ զերկինս շարժեաց, և զերկիր դողդեաց, զի՞արդ դուք կարէք պահել զնա։ Բայց եթէ պահիք դուք նոքա։ և զինուորացն մեղադիր ո՛չ կարէք լինել, զի սպասաւորքն էն դատաւորին՝ հարկաւորեալք ի կատարել զհրամանս նորա։

Այլ քահանայքն և մեկնիչք յոյժ արտասուելոյ արժանի էն, զի մոլորեալք էն։ վա՛յ ի վա՛յ մեզ ցաւոցեալ, և զվա՛յն ի նեղքս արդեալ։ մանաւանդ թէ զարարչէն երկնի և երկրի։ և մատանիս ի վերայ եդեալ, և պահապանացն զգուշացուցեալ։

Տեսանեմ զիմաստունն։ դու քոյոյ մըտացդ պահապան ո՛չ կարես լինել։ մինչ

կաս՝ի սուրբ տէրութիւն գտանիս յանարժան
տեղիս։ կաս՝ի քաղաքի այդր։ և գտա-
նիս յիտալիա։ գործեա՛ի ցամաքի։ և՝ ի
ծովու՝ի ցամաքի նստիս։ կաս՝ի վերերկ-
րի։ և՝ ի վերայ երկնից երկրի շրջիս ընդ-
դուանդս հրեշտակաց։ Բայց վա՜յ ձեր դի-
տեմ։ զի ոչ կարէք նայել և համբառնալ
զաչս՝ի բարձունս և տեսանել զդուանդս
հրեշտակաց։ այլ հանապազ դեմնագարշ
աստէն սողելովնմանեցայք անդ բազմին
հօրն ձերոյ՝ սատանի։ զի ոչ միայն հողաչէր
էք՝ այլ և հողահերձէ՝ի հողիս և՝ ի սաղ-
մինս ձեր։ վա՜յ և ոչ գիտէք զինչ գործէք։
Այլ ասա՛ յամի յամսեթ երկեր առաջի դատա-
ւորիդ և՝ ամ ժողովրդեանդ։ և ես առա-
ւել լինելոց էք և առաջի զինուորացդ։
որք պահեն զդերեզմանդ։ զի յորժամ
զՀիշմարիտն դրբա ձեզ պատուասցեն։ ան-
կանիք՝ի վարանս տարակուսի։ սուտ ոչ
կարէք առնել։ վասն զի հաւատարիմք են
յայտնեալքն։ և արդարացուցանել դուք
ոչ կամիք։ զանզի կայր աչօք էք՝ի դատա-
ւորէդ և՝ ի ժողովրդոցդ՝ միանգամն և

յայ։ Եւ արդ՝ զի՞նչ ինչ գործեցիք։ Է
ղուկ ձեզ՝ վայ անձանց ձերոց։ չէք ձեզ
մխիթարեալ և ոչ տեղի ապաւինութեան։
բայց թէ՛ նոյն ինքն ապաւինիցիք։ զոր
ապանդէն և թաղեցիք։ և քանզի մարդա
սէր է ընդունելի և ոչ յիշէ զառաջին յան
ցանս։ Բայց ես գիտեմ։ զի դուք ոչ
առնէք զայդ։ զի չէք արժանի։ այլ անդ
րէն՝ ի տաճարն ընթանայք։ զի զեռևս
կան կարծիք սուտ յուսոյ։ Իմիտեմ զի՝ է
խորհուրդս մտանէք։ և միոք ձեր ընթա
նան յարծաթն նզովեալ։ զարծաթդ կո
ղրուանելոց էք։ Ը նմին և զանձինս և
զանդամս ոչք լուիցեն ձերոյ մոլորու
թեան։

Այլ տրն մեր յիսուս զաւ՝ ի ներքոյ արդ
գակն զամենայն զիրկական գործս կա
տարեաց։ և՝ ի սորին կոչն երկրի ամ
զօրութիւն իւրոյ խաղաց գնաց ինքանել տե
սանել զզօրութիւն մահու։ և մխիթարութիւն
տալ աղաչեան զաւակին։ ոչք յուսահա
տութիւն նատեին՝ ի խաւարի և՝ ստուերս
մահու։ Եւ իրրև եհաս յամուր պարիսպ

պրն դժոխոց՝ և յերկաթի պղնձանիգ
դուռնն , ձայնն ահելի մեծ կարապետին
զպարիսպն առ հասարակ դղրդեալ կոր-
ծանեաց ։ և զօրուն կենդանի հրոյն ըզ-
կաթսրանիգ դրունսն ոչ զմամ հալեաց և
սպառեաց ։ և ճառագայթ ինքնաճա-
լուսոյն առ հասարակ սփռեալ տարածե-
ցաւ ի գոգս և ի խորշս անմատոյց ամուր
վայրաց նորա ։ մաշեցաւ և սպառեցաւ
թանձրամած խաւարն ։ և երևեցաւ մերկ
խայտառակ զազրատեսիլ խաւար սանդ-
րամեռականին առաջի զօրութեան նոյ ։
Ոչ նաժամանհու զձիչս առեալ զաղաղակ
բարձեալ լայր դառնապես , զոչերբ բարձրա-
ձայն և ասէր ։ ոչ է սա՝ որ եկն եմուտ յան-
մատոյց ամուրս իմ ։ մերկեաց զնս ի բնա-
կան խաւարէն՝ և ի զգեստէն իմմէ ։ և
այլիմ ի տապոյ ահագին փառաց նր ։ ոչ
մնաց ինձ խորշ խաւարի ։ ոչ մութ գիշե-
րոյ ։ ոչ դաշտ փախստեայ ։ և ոչ լեառն
ապաւինի ։ և ոչ ծործոր թագստեան ։
զի հեռաստան թէ փախեայ ։ և ոչ խոր-
հրատ մատուրակն կայցէ ։ Ընդունն

դրը աղաղակէն՝ թէ ասա՛ է։ և լերինք
ոչ մամ հալէն առաջի երեսաց նորա։ դէ
րեաց զամ տարտարոսս իմ։ դողացցէ զամ
զօրս խաւարային։ սարսեցին՝ ամ ձախաց
մանկունք իմ։ Այ՛ զինև, եղբա՛կ իմ
է։ կողոպտեցաց զգանձս իմ։ յաւարի առ
զամ ամ ծո՛ւ՞ս իմ։ ոչ երթող ինձ յոյս մեր
թարուրթե՛ և ոչ զմի ոք յիմոց սեփհական
նացս։ Ոչ արդեօք ի՞նչ սա՛, զի ես ոչ գի
տեմ։ էնոքք և էլիա ասա՛ ոչ եկին։ աբ
բահամ և իսահակ և յակոբ ընդ ինս զայս
ոչ արարին։ նոյ՝ և յաբէլ և ամ արդարը
քըն՝ ի՞նչ անկեալ դնին։ Ասվատ և
ամ մարգարէքն ինձ հնազանդեցան։ մեր
քիսեդէկ և ամ թագաւորքք արդարք յի
նէն ոչ ապատամբեցին։ և զի՞մ մի թուլ
ցից յանուանէ զամ ազգս արդարոց։ Ա՛
հա՛ ի սկզբանէ մինչև ցայսօր արդարքք և
մեղաւորքք։ հզօրք և տկարք։ ծերք և
երիտասարդք։ նաև որք ոչ տեսին զայս
աշխարհս՝ և կամ զլոյս սորա։ առիս ժա
ղովեալ էն աճենեբեանն։ և ի՞նչ իշխա
նաւթի՞ կան հնազանդեալ։ Լակ ոչ ի՞նչ

սա։ տոյր ոք ինձ գիտել։ եթէ զտեղին
կարէի գիտել՝ թերեւս հնարս ինչ իմա-
նայի։ թէ յերկրէ՞ ապա և զդաւառն
իմանայի և զազգատոհմն։ Զբնութիւն
զոր տեսանեմ, ՚ի՞մ ազգատոհմի մարդ
կան բերէ զնմանութի։ մանաւանդ զթիւ
մասանց մարմնոյ ոչ աւելի և ոչ պակաս
գտանեմ։ այլ ՚ի՞մի և զտրայն։ բայց
յերեսաց սորա կարի իմն զարհուրելեմ։
զի թէ յինքանէն՞ որ առեալ՝ զբազումս կոր-
զեաց՝ և էհան յինէն։ վայ է ինձ՝ եթէ
սա անդրէն եւանիցէ երկիւղիմ։ թէ զամ
բնաւ խակ ընդ իւր տանիցէ։ և ես յի-
մուսա միայն մնացից։ Զսա և յանձնէս մեծ
երկիւղ է ինձ։ զի ոչ միայն զնմա հանէ
յինէն։ այլ և զտեղի խաւարիս ոչ թող-
ու ինձ։ ոչ և ես իմանամ՝ յայսմ խա-
ւարի՝ յայլ խաւար առաքելոց է զնս։ և
երանի թէ այսպէս էր խաւարն ուր զնս
տանելոց է։ այլ եթէ այսպէս էր՝ նա ա-
ստ ոչ հանէր զնս։ Այլ և արդ՝ ահա յայս-
նի եղև։ զի ոչ ոչ գիտացի զգաւառ նց
քա։ նայնպէս և ոչ գիտեմ զնաւարն ուր

զնս տանելոց է։ Բայց չար և աս այս է
քան զնա, որ երևի ինձ։ զի ոչ միայն վա-
արդարոց եկեալ է սա այսր, այլ և վա-
մեղաւորաց։ և եթէ ածէ և համար առ-
նէ ի մէջ, և պահանջէ յինէն զանկերա-
վախճանելոցն որք առնս են, թերևս կց-
ռեմ տալ։ իսկ եթէ զեռովք և զերկիր
յինէն խնդրիցէ։ և զայս և այլ արաս-
ցէ ինձ։ յայնժամ է ինձ վտանգ տագ-
նապի։ և վարանս տարակուսի։ զի ոչ
գիտեմ եթէ ուր փախեայց ի նմանէ։

Արդ՝ երբև այսու ամենայնիւ մահ յան-
ձն իւր դառնութիւն տագնապէր։ և ոչ
յուսէր գտանէր բան մխիթարուն։ դը-
ժոխք ետուն պատասխանի մահու։ և ա-
սեն։ զենուի դորա գիտեմք։ և զաղգա-
տոհմ դորա ճանաչեմք։ դա է վասն որոց
յառաջ ասաց հոգին ցբ մարդասիրեան։
համբարձէք ի՛նչանք զդրունս ձեր ի՛ վերս։
համբարձցին դրունք յաւիտենից։ և մտցէ
թագաւոր փառաց։ Այս եթէ կրկնեսցես։ և երեք կնեսցես։ և եթէ բա-
զում հարցես՝ զնոյն լուսիցես։ տեր զա-

բուլթեց սա ինքն է թագաւոր փառաց։
Իբրև լուաւ մահ զտէր անուշն զՀղօրն
և զյաղթօղն ի պատերազմի։ և թէ ի
կռիւ եկեալ ընդ իշխանին մահու։ լու-
ծաւ լքաւ բեկաւ ամ զօրուին։ և հա-
տաւ յոյս իշխանաւնէ նորա։ զահի հարեալ
յերեսաց նորա ճեպէր փուլթայր փախչիլ
թագչիլ յահէ նր։ և տեղի ոչ գտանէր։
Զայն բարձեալ յաղերս մեծ՝ աղաչէր և
ասէր։ գիտեմ զքեզ յինուս նաղոլերոն։
դու ես սին այ։ մի յաւաչքան զժամա-
նակն տանջեր զմեզ։ Ընդ՝ իբրև բեւեռ-
ուեաց զնա բեւեռաք։ և կապեաց զոտս
և զձեռս նորա ընդ զօրուն ան գարտելի
խաչին։ ետ իշխանութիւն ամ մարդկան ոչք
խաչելոյն երկրպագանեն հաւատոք և կա-
տարեն զպատուիրանս ան բանին՝ գնալ ի
վերայ թշնամեաց և քարոզեց։ և ամ զօրուեց
մահու։ և էառ աւար բազում։ և բաշ
խեաց ամ հաւատացելոց։

Ի մինչ ուրն զայս ամ նահատակուեան
կատարեր։ պահապանքն ի քուն կային։
և քահանայքն զի զեն և զբալարքն ու-

տէին։ Լուսկ որոն կանխագոյն քան զասա-
ցեալ ժամանակաւորն յարուցեալ և հը-
լեշտակացն երևեալ։ այլ ոչ զգերեզմանն
խախտէ, և ոչ զդուռս բանայ, և ոչ
զմատանին բեկանէ, և ոչ պահապանացն
յակն անկեալ։ Այլ քանզի կամս աննա-
խանձ ունին հրեշտակք, և սէր որ՝ ա-
ռանց ատելոյ։ փութայնն զաւետիս տալ
կանանց՝ ոչ միայն բանիւք, այլ և աչք
տեսլեամբ։ Վաղվաղակի՛ ի բաց տապա-
լեցին զվէմն՝ի դրանց գերեզմանին։ և՝ի
ներքս մտեալ՝ երկիրպագանէին որ տեղ-
ւոյն։ ուր ածն բան մարմնացեալ բազմե-
ցաւ՝ի փրկութիւն մեղաւորաց։ և՝ի կենդա-
նութիւն հրաժարեալց։ խոնարհին և համ-
բուրեն զվէմն հրեշտակքն։ և երկիրպա-
գանեն որ տեղեացն։ և մեծապէս պատ-
ուեն զտէրունական վայրն։ և սքանչա-
ցեալ զարմանան։ եթէ այսմ՝ որում երբ
կինք երկնից չեն բաւական՝ի բնակութիւն։
մարդասիրութիւն խրոխտամիտեաց զտեղի
փառաց խրոց։ և եկ բազմեցաւ՝ի փոքր
տեղւոջն։ և արժանի արար զարարածս

քեր օրհնել և փառաւորել զԽայրն և՝ զորդի և զՇնչն Հոգին յաւիտեանս ամէն։

ՃԱՌ

Յ։ Բ։ ՈՒԹԵՍ։

Լոդ՝ յոյժ սիրեմ զառեղին, և ոչ կամիմ հեռանալ՝ի դրանց գերեզմանին։ այլ անդ ինձ նստիլ ի հրեշտակսն, և սեսանել զՄեծ աքանչելիսն այս, և լսել՝ի բերանոց նոցուն հրեշտակացն՝ որք զաւետիս յարութենն գեն տային նոքա կանանցն։ Քանզի կանայք իսկ հաւատով ճանաչին Մեծ և աքանչելիք։ որք գիտեն զնոցն նրն անմայր յերկինս և անհայր յերկրի։ Լաւ առնուցեալ Մեծի սիրոյն զոր ունէին առնելեն իւրոց անոյշ։ զի հեղձեն՝ի վերջ նուշահոտ գերեզմանին։ և զի հատեալ

էր քառն յաչաց նոցա զայն զերիս տիւս և
զերիս դիշերս։

Այնխաղոյն մարիամ մագդաղենացին
եկն և հաս 'ի գերեզման անդր։ և յայնմ
ժամու եկն յորժամ բարձեալ էր հրեշ-
տակն զվէմն։ հայեցաւ 'ի նեղբն։ և զսէ-
ր բունական ժարմինն անդ ոչ ետես։ Լու-
ա վասն այսորիկ լայր և կոծէր ողբալով և
ասէր։ զինչ գործեցից։ զինչ սարարից։
յո երթայց և ուր խնդրեցից։ 'ի խաչէն
քաշուցին։ և յայս գերեզմանիս եդին։ ըզ-
դուռն ինքեանքն։ և պահապանս կացու-
ցին։ Լուսակերտացն ես վկայեմ։ զի ոչ
սուրբք շարժեցան զգիշերս ամ։ և որ 'ի
հրէից զայս ոչ գործէր մեր պատուոյ մեծի
շարաթուն։ հեթանոսաց չէր ինչ փոյթ։
նաև ումք 'ի մարդկանէ օրէն ոչ է գինա-
գոլ շրջել։ 'Ի գազանաց կասկած ոչ է
վասն մեծի վիմին ծանրուն։ և երթ յա-
ղուն կարծիցի այս կարի վաղ է։ Ընդ-
երկոսն ուրբաթուն թաղեցաւ։ դիշերքս
ահա երկու են։ և տիւս օր մի։ և ժա-
մուս երկու։ և նա զերիս տիւս և զերիս

գիշերս ասաց լինել՝ սիրտ երկրի։ Իսկ
գիտիցես որ յամի արդարախօս էր, յայտմ
վայրի ասեաց արդեօք, քաւ լիցի։ ոչ
կարեմ վասն նորա յերկիրս լինել։ Սուտ
ոչ երբեք խօսեցաւ, այլ արդար յամի։
քանզի զամ զոր ինչ ասաց՝ կենդանութիւն
իւրաւմ, եղև և կատարեցաւ։ Իսկ արդ
այս միայն ասիցի արդեօք։ ես ոչ գիտեմ
եթէ յարուցել իսկ է, և ելմ նեղ
գեալ յուժէն։ Օ այս ասէր և կրծէր
ցին հարկանէր։ և զարտասուն հեղել
յորդէր։ ՄԾ ասէայն ճչել չիշեր վա՜ ահի
հրեշտն և զգաւշաւէ պահապանացն։ այլ
ի սիրտն փղձկէր։ և՝ ի միտն հեղձնոյր։
և էլս իւրացն միլթարութեան ոչ գտանէր։
մինչև յոյժ գթացեալ ողորմեցաւ նմա հրեշտակն և ասաց։

Մին դու զի՞ սոս յուսահատութիւն։ և
սուգ առեալ դառն արտասուես։ և անմիլթար կոծիս։ ասա՛ ցիս զպատճառս իւրոյդ թեւրեալս լուիցես անսուտ պատասխանի։

Իսկ նա ասէ՝ զի զտեղն իմ բարձին ի

գերեզմանէ ատեն և ոչ գիտեմ ուր է՝
դին զնա։

Այսչափ ցնա հրեշտակն՝ գերեզմիկ ունիս
զսէր որ հաւատացդ։ այլ ոչ իմասուշ
արկանես զդառն արտասուսդ՝ի վրայ գե-
րեզմանիդ։ Ո՞յր երբեք լուեալ և կամ
տեսեալ։ եթէ մեռելք զկենդանիս խրնդ-
լեն։ և կամ թէ մարդ՝ի խնդիր լինի այ
յարութիւն։ թուի ինձ թէ քան զպահ-
պանն լիմարագոյն ես դու։ Այդ՝ եթէ
կապն՝ էկ. մերձեցիր ատա և տես։ զի
յարեաւ և չէ ատ՝ի գերեզմանս։ և
քանաւ իսկ դու ընդէր խնդրես զկենդա-
նին ընդ մեռեալս։ Այս զայս ասացեալ
հրեշտակն։ ի մեծ տարակոյս զկինն ար-
կանէր։ Հարցանեալ ասէր ցնա հրեշտակն՝
եթէ ինձ ոչ հաւատաս իբրև օտար աշ-
խարհանոյ հարց զդաւառականդ քո։ որք
են հաւատարիմ դատաւորին և խորհրդ-
դակից իշխանացդ ձերոց և քահանայապե-
տիցն։ նոքա պատմեն զճշմարիտս։ ոչ մի-
այն ձեզ որ սիրելիք էք։ այլ և թշնամ-
եաց նորա։ Լիտեմ զի յարեաւ հաւաս-

տի։ բայց զժամ յարուցեալ նորա ես ոչ գի-
տեմ։ այլ ի շարժել երկրին։ յայնժամ
կարծեցի եթե յարեաւ։ Եւ գերեզման-
ն ասա էաք։ ես և այլ բազում ընկերք
իմ։ և զժամ յարուցեալ նորա ոչ գիտացաք։
ի դուռն գերեզմանին հայեցաք ամենե-
քեան և տեսաք։ զի վէմն անխախտելի
կայր և կնիքն յայտնի երևէր։ Եւ ակ մեր
ի շարժմանէն կարծիս առեալ։ բացաք
զդուռն։ և ի ներքս ոչ զոք գտաք։ և
այնպէս տարակուսեալ կայաք։ մինչև ինչ-
վ ընդ ողորմացաւ և երևեցաւ մեզ։ կամ-
և յայս պատճառս դարձեալ ողորմել մեզ։
զի արժանի լինցուք միւսանգամ տեսանել
զյարուցեալն ի մեռելոց։

Եւ մինչ դեռ հրեշտակն զայս ամ խօ-
սէր ընդ կնոջն։ ոմանք ի պահապանացն
անտի յորդեցան մատնել ի քաղաքն։ և
պատմել քահանայիցն։ զի կայք տեսեն զնշ-
խանիք։ տեսէք և հնարեցարուք զինչ
առնելոց էք։ զոր դուք ի գերեզմանի ե-
դիք յարեաւ ճշմարիտ։ և մեք թագուցա-
նել ոչ կարեմք։ Ահա բաղդեմք յապ-

քանա դատաւորին։ և ամբաղձիս զաղ-
ղաղակ հարկանեմք։ ոչ կարեմք յուրասա-
լնիլ զահադին տեսիլ յարուցեն։ քանզի
մեծ էր շարժումն երկրին։ վերկինս քան զա-
ւաջինն։ Քանզի ի ժամ խաչելուն մեք
անդ գիպեցաք։ և տեսաք զմեծամեծսն
և զահագինսն որ անդ եղեն։ Այլ մեզ
այս օրն առաւել դիւրագոյն էր քան զայս
օրս։ քանզի ոչ միայն ի շարժմանէն բե-
կեալն սիւնք մեր։ այլև արք լուսափայլք
երևեցան մեզ։ և ոչ գիտեմք թէ ուստի
էին։ յերկրէս և թէ յերկնից։ անհնա-
բին մեծապայծառ լուսաւորք յոյժ ահա-
գինք։ որ թէ ի մէջ երեսաց էին։
ծածկէին ճառագայթք արեգականն առ
նոցն անմատոյց լուսոյն։ Բայց և զայս զար-
մացեալ էմք։ եթէ զինչ դուք ոչ տե-
սիք։ և տապ բոցոյ նոցա զինչդ ոչ ա-
գեաց առաւէն։ Բայց նոքա տեսանեն։
և հոգն երաշտացել ցամաքեցաւ։ և մեք
կիսամահ ի վայր անկեալ։ նեղեաք։ և որք
ի մէջն անդ մեացին արդ մեռեալ կացեն։
Երբև լուան քահանայքն զայս ամենայն

'ի զինուորացն, ասեան տալ պատասխա-
նի և ասեն. յորժամ այդպիսի ահագին
գործք գործեցան, ոչ և դուք ասէք
եթէ ոմանք 'ի մէնջ կինամահ անկեալք-
նին. դուք զնարդ կարացիք գալ և պատ-
մել մեզ։

Պատասխանի եւուն զինուորքն և ա-
սեն. կանայք ոմանք երանելիք՝ եկին 'ի գե-
ղեզման անդր. մինչ դեռ կայր լոյս գի-
շերոյն. որք բերեալ էին իւղս անոյշս և
խունկս աբանչելիս իբրև նուէրս ածելոյն.
և 'ի մերձենալ կանանցն 'ի գերեզմանն
յայն, յոյժ դիւրացաւ մեզ 'ի ժամուն
յայնմիկ։ Օրհնեալ լիցին կանայքն այն-
քէիկ. և երանի քաղաքին այնմիկ՝ ուստի
նոքա իցեն։ Այս ցիրաւի երանեմք այն-
պիսի կանանցն. զի մեք այնչափ թմրեալք
և յիմարացեալք էաք, և անկանդնելի 'ի
վայր անկեալ դնէաք. և 'ի հոգանէ մի ոմն
անբիծիւղ և անկասկած մերձեցեալ 'ի գե-
ղեզմանն հայէր։ Այս յորժամ զմարմինն
անդր ոչ գտանէր, յարտասուս հարեալ
լայր գաւառագին. և պատասխանիս լսէր

մեր մեռելոյն։ ոմն կենդանաւոյ և յարուցեալ։ Իսկ այնպէս ի ժամուն այնմիկ ազդեցաւ մեզ։ եթէ հրեշտակ էին նոքա և ոչ մարդիկ։ որք մերձաւորագոյնս զնշանսն տային կանանցն զնաչելոյն։ ասծ խոստովանիլ և ոչ մարդ։ կենդանի և ոչ այնուհետև ի մեռելս։ Ա՝ նք մի զկնի իսկ լուաք պատասխանի ի բերանոյ երիտասարդին։ որք ասէին ցկանայսն։ զի խնդրէք զկենդանին ընդ մեռելս։ ոչ յիշէք զոր յառաջագոյն իսկ ասացն թէ պարտ է որդւոյ մարդոյ մատնիլ ի ձեռս մեղաւորաց։ ի խաչ հանել։ մեռանիլ։ թաղիլ։ և յերրորդի աւուր յառնել։ Իսկ եթէ զայս ոչ յիշէք։ ահա տեսէք չէ՞ աստ այլ յարեաւ։ և յառաջագոյն քան զձեզ երթայ ի գալիլիա։ անդ տեսանիցէք զնա։ ահա ասացի ձեզ։

Օ՜այս լուէ՛ք ահանապատեանն ի զինաւորացն հիացան։ զարմացան։ ապշեցան և զահի հարան։ յամօթ հարան և բերկան սիրտք իւրեանց։ և դիւացին։ եթէ ոչ պատճառանօք պատմեն։ Ի խոշ-

հուրդ մտին և ասին, զինչ գործեսցուք
որովհետև այդպիսի բանչելիս օր յարեաւ
յայտնապէս ։ զի հրեշտակք և մարդիկ
տեսին։ Եւ պահապանքս զորս խնդրեցաք
՝ի դատաւորէն՝ նք մեծամեծ նշանաց պատ-
մեն զյարուցեալն ։ Արդ՝ ՝ի գալիլեա եւս
երթայ, և մեծագոյն եւս քան զայս յայտ-
նուելոս առնէ ։ Եւ իբրև այլ եւս հնարս
ոչ կարացին իմանալ՝ արիւն ձեռս ՝ի գան-
ձքս տաճարին ։ և առեալ անտի արծաթ
բազում ։ Եւ տուին պահապանացն ։ և ու-
սուցին նոցա պատճառս ասել թէ գողա-
ցան զնա ։ որոյ վասն և զինուորքն հրա-
մայեցան նոցա՝ ՝ի դատաւորէն ։

Այլ ԸՆ հրեշտակն պարեալ պատի մա-
լիամ զգեստ զամանաւն՝ ՝ի խնդիր յարուցեալ-
լոյն ։ և առ յոյժ հրամս սիրոյն անդադար
ածէր զաչսն ԸՆ վայրոքն ։ մինչև հնարհե-
ցաւ նմա երևումն փափագելի՝ ոչ հրեշ-
տակի ուրուք ։ այլ նորուն իսկ տէրն յիր։
Զի գրեալ է աւետարանագիրն ։ զայս
իբրև ասաց նմա հրեշտակն ։ նայեցաւ մա-
լիամ՝ ՝ի կողմն ետ՝ ՝ի խաչ հանել էին զնա։

եւ տես անդ զոր՝ այլ ճանաչել ոչ կարաց,
կարծեաց՝ եթէ պարտիզպանն իցէ։ եւ ա-
սէ ցնա խանդաղատելի բանիւ։ տէր ե-
թէ դու բարձեր զնա։ ասա ինձ՝ որ ե-
ղեր զնա։ զի ես առից զնա։ Քաւուրք
ազնիս ոչ մարիամ զգիշերդ ամ։ եւ գե-
ղեցիկ են խնդիրք առաւօտուդ։ ոչ որ
ի մարդկանէ զոկէ զվաստակաւորս իւր։
եւ ոչ ամ զլանայ զվարձս վաստակոց քոց։
(Վարձս գիշերային աշխատութեանց քոց
հատուցանէ հրեշտակն տալով քեզ աւետ-
տիս յարուցելոյն ի մեռելոց։ եւ զտապ
անձկոյ սրտի քոյ զովացուսցէ քեզ երև-
ութ մն պարտիզպանիդ։ Ոչ եւ ինձ թուի՝
թէ դուռն զգոցդ։ եւ ոչ միայն զգոցդ։
այլ եւ Ը գոցդ՝ զգոցանդ։ քանզի պրն-
ղեաց ի սէր։ զի դա է ճշմարիտ։ եւ ոչ
զայլոյ գոլացել է։ այլ զիւրն իսկ առել
ունի զմարմին։ Ա՛ռասէր թէ դու բար-
ձեր։ իբրեթէ այլ զայլոյ ինչ։ այլ բար-
ձեալ ունի իսկ։ եւ զիւրն ունի բարձել
զմարմին։ Դ՝ա է որ խաչեցաւ։ դա է որ
եղաւ ի գերեզմանի անդ։ դա է որ յա-

բեաւն անտի։ դա է որ ի ՅՈՒԵՍԼԱՆ չՅ
գաւ։ դա է որ եմուտ ի տուն հղջրին։
դա է որ կապեաց զհղջրն։ դա է որ բաշ
խեաց պարգեւս բազմաց։ դա է ՃՇՄարիտ
պարտիզպանն։ դա է որ տարաւ զաւա
զակն ի դրախտն անթառամ։ դա է որ
էած զգոռն ի պարտէզ իւր։ Օ դա
խնդրեցիր։ վասն դորա լայիր։ վասն դո
րա լուար ի հրեշտակէն եթէ յարեաւ։
վասն դորա հրեշտակին զգերեզմանաւդ փա
ռի։ վասն դորա բերեր զիւղն և զխունկդ։
եթէ վասն դորա բերեր։ այլուամ ի խնդիր
ոչ լինիր։ Ասայ զայդ զոր ասացերդ։ թէ
ուր եղիր զնա ցուցէք ինձ զի ես առիցի
զնա և դնացիցի։ գիտեմ զի առ Չերմ ա
ռեալդ ասացեր զայն։ Այլ գիտարիր՝ որ թէ
սա զլինքն գՏեզ տայ։ տանել ոչ կարես։
և ոչ թէ դու միայն՝ այլ և ոչ մարիամ յա
կոբայն։ և ոչ միւս մարիամ կղէոպայն։
և ոչ զորքն զաղարու՝ մարիամ և մարթայ։
նաև ոչ կայն մարիամ որ է մայր դորա։
Այլ թէ ամենեքեան պարանիք բառնալ
զդա ոչ կարիք։ քանզի յայժ սարացաւ։

և առաւել յոյժ թեթեւացաւ։ Ծանր է այսուհետև այնոցիկ՝ որ մարմնապէս կամին մերձենալ առ նա։ և թեթեւ այնոցիկ՝ որք հաւատով մօտենան առ նա։ Քանզի նոքաւ և ի ձեռն նոր վերաբերեցին ի կեանս։ և նորոգեսցին յանմահութիւն։ և ժառանգեսցեն զանտրտում աւրախութիւն յանտարժանելի տեղւոյն։ աւր որ ոչինչ այլ նստի ընդ ալիք այ հօր ի բարձունս երկնից։ և բարեբանի յարարածոց իւրոց՝ օրհնեալն յաւիտեանս։

ԽՐԱՏ

Մէջանցոյց։

Ասարդիկ՝ որ են ի մարմնի։ և կամաք ետուն զանձինս իւրեանց յաստուծոյ։ անդատին ի աղաչութիւն խական։ կրթին ի

վշտամբերուն։ Հեռանան՝ Հայրենի բը-
նակուէն, և վարին յանապատ յանշէն եր-
կիր։ ոչ իբրև չարակենալով նախանձուոք։
միախուցեալք՝ բազմամարդոյ քաղաքաց։
այլ զի տեսանեն զաշխարհս լի ամենայն
չարեօք՝ խոյս տան՝ ի խորշս և՝ ի ստորոտս
անապատ վայրաց։ զոր տեսանեմք իսկ
յաճախ՝ ի կողմանս հարաւոյ բազմուն ա-
բանց՝ առանց կանանց միաբանութեամբ յաղագս
և՝ ի լեզուաց։ զմիով վայրօք հասեալք։
ժողովեալք իբրև՝ ի Հայրենի գաւառս՝
առնեն զբնակութիւն։ երկու ընդ երկուս։
և կամ երեք ընդ երիս։ և կամ ևս բա-
զումս։ զոմանս զոմանս։ Այս շինեն իւրաքանչիւր
խցկունս զատուցեալս՝ ի միմեանց։ որպէս
գուշնաբերեալ առ ցրտոյն պահպանութիւն։ և
զայդ նմին ձեղունս՝ առ արեգական պահ-
պանիլ։ յատակք անպաճոյճք՝ շատացեալք
խոտերէն անկոյնօք։

Այս քանզի բնութիւն մեր լուղակէ՝ սիրէ
ծածկել զմերկութիւն։ առնեն և նոքա տան-
գերձս անպաճոյճս՝ և յոյժ գնուն։ կը-
ղարս ամարանի և թեզանաւորս ձմերա-

նի։ արկանեն և աղաբեղենս մեկնաւորս։
մանաւանդ ի պարս շրջակայ անդադար
պաշտամանն երդս հոգևորս հօրն բոլո-
ր ազգացն մատուցանեն զուարթի հոգւով։
Կան ընդդէմ մի ոմանց զաչս ի վայր արկել
զծայրս ոտից մատանցն նկատելով, իբր
թէ ի մի կէտ տեսակի ամենեքեան հայ-
եսցին։ զաչ ձեռն ի վեր ծնօտին եդեալ
և զահեանն ի վեր կրծոցն։ ոչ կարծեմ
ուսեալ ի բնական հարցն։
Երիս են պատուականագոյնք ի մաբ-
մընի։ կենդանական և խոհական։ երկր-
քումբք երկոցունց սպասաւորեալ։ կեն-
դանականին՝ արտաքինն է հակառակ։
իսկ խոհականին՝ արտաբերական բանս։
Արդ՝ ձախաւ զերեսանակ ի ձեռն առեալ,
զարտաքինն սանձակոծիցէ։ և զաչ ձեռ-
ն՝ ի վեր աջոյ ծնօտին եդեալ խոհակա-
նին ապաս ունի առ դրան բերման բանին։
զի մի այլայլութիւն յուզիլ միաւորութեան
խառնեսցի։ Իբր ընդ այսու երկու մաս
ամբքս նահանջին ամ զգայութիւնքս։ աչք
յուզիլ տեսութիւն։ և ականջք ի զգաս

լսողութիւն։ մինչ ի նոր իմաստութիւն։ և այլք
ոչ իւրաքանչիւր մասին։ Այս իբրև այս
պէս կարգեալք և յօրինեալք՝ ամենեքեան
ի նմանութիւն վերջնեաւեան սերոյնքեցոյ շնորհ
պարգևեալք։ Ձայնս անհատս ի վերս հընչ
ելոցս ցանեն։ և օրհնութիւն եռաձայս ի
խորհուրդս միաբանութեան արարչին իւ
րեանց բոլորեն։ Զ՝ տիւն ամ պարապեն
երգոցն քաղցրութիւն։ յագեալք և զմայ
լեալք ի կերակուրն երկնային՝ առլցեալ
հառանեն ի ժամ երեկոյին։ Այս քանզի
մարմին ունին ոչ բնութիւն մերում զգայ
ութիւն։ ուտեն՝ զի մի քաղցիցին։ և ըմ
պեն՝ զի մի ծարաւեսցին։

Արդ՝ դու իբրև լսիցես զուտեն՝ մի
առ մերսն ընթանայցես։ զի հաց է նոցա
անպատճառ։ և բանջար վայրենի։ զոր
համալ աղին հաճեն։ և ջուր յատակ զոր
յամպոց բերմանէ ի դուրս ժողովեն։
սակայն և զայս ոչ երբեք ի տուընչեան
մատուցանեն ի դարմանս պիտոյից մարմ
նոց։ այլ միաբան պահելով զերկայնութիւն
աւուրն։ տեղն տան սրբեգաչան մտանել

լայ։ Ձգեն երկայնեն զերեկոյնն՝ մինչև սա-
տեղք յիւրաքանչիւր կայեանս պայծառա-
նան։ գոհանան իբրև ընդ մի բերան ա-
սելով՝ ի խաւարային ժամու զիաւարայ-
ին կերակուրս՝ խաւարային մարմնոյս տա-
ցուք։ Եւ զայս ասելով՝ ի ձայն բարձր
փառատրեն զՔրիստոսն։ ինդալից
ուրախութեամբ ակնքեն յիւրաքանչիւր տեղիս։
Եւ ոչ ասացաքն՝ ուտեն հաց, և զգայ,
և լմպեն ջուր ցուրտ։ Քանզի գոն՝ ի նոր-
սա ծերոյ միամիտքն՝ մատուցանեն ջուր
ջերմ, զոր և բարեխառն անուանեն։
այլ գինի, և կամ այլ ինչ զանազանեալ
և գտանի ոչ՝ ի նոր միայնոցս ծագս։ և յա-
ղուցեալ յանպատճառ ընթերցին՝ միաբա-
նութեամբ ասեն։

Փառք քեզ Տէր՝ փառք քեզ թագաւոր
մեր, զի եղար մեզ կերակուր ուրախու-
թեան։ լցո՛ զմեզ հոգւովն սրբով, զի գրաս-
ցուք առաջի քո հաճոյք, և մի ամա-
չեսցուք։ զի դու հաստատեսցես իւրա-
քանչիւր ի գործս իւրեանց։ Եւ այս-
պէս անագրելով զինքեանս՝ առն զանձինս

սակաւ մի անօր քնոյ ։ զի մի տխալ կէ-
բակրովք գեղեցիկ շինուած մարմնոյն շը-
փոթեալ խանդարիցի ։ նաև եթէ յամ-
ևս ի քուն ։ երաշ հոգեկան տեսանէն ։
և անդէն զանուրջն մեկնեն թէր զբանա-
նը մարգարէին ։ և զարթուցեալք առ հա-
ւարակ անդէն ի շրջանս պարուց բոլորեն.
ոչ հակառակք ։ և ոչ ընդդիմացեալք ։ քաղ-
ցրը հաւանուք և հեզ հանդարտուք ։
առաջնորդք դասուն հնչումն ձայնի ար-
ձակեն ։ երգս հոգևորականս քաղցրա-
նուագս փոփոխելով ։ իսկ այլ կրսերա-
գոյնքն ձայնիցն միտ դնելով խառնեն զնս-
բաքանչիւր բարբառն յարմարելով և կազ-
մելով զմիաբանուն հնչմանն ։ զի թէրև ի
միոջէ բերանոյ ամ բազմուն ձայնիցն հրն-
ջեցէ ։ Եւ այսպէս յերկարելով զձայնա-
ւոր պաշտօն ծունր դնեն ամենեքեան ։
յաղօթս կան լռուք ։ և ի ձեռն առաջ-
նորդի աղօթիցն կանգնեալք ամենեքեան
դիմառարելոն կատարեն ։ Եւ կատա-
ւեալք զտունչեան պաշտօնն ։ յաւ համա-
ւեցան զդիշերն վաղայարոյց լինելով մին-

չեւ յառաւօտ աղօթիցն պարապեալք։ եւ
ընթերցանուն զգիրս աստ։ Իսկ ոմք ուսին
շուրջն վարդապետուն։ առնեն մեկնու-
թիւնս ի միմեանս։ Զատմեն
վասն լինելոյ թե աշխարհի յոչնչէ եղեալ։
եւ կարդել մի ՚ի միոջէ զկրաւոս բարեաց՝
կարգեն ՚ի լսելիս ժողովրդոցն վկայութիւն
սուրբ գրոց։ Յետ այսպէս ուսուցանելով
մինչեւ մառանալ լսողացն զամ իրս աշխարհ-
հականս։ եւ չիշել ամենեւիմբ զկարկաւոր
կերակուրս եւ ըմպելիս։ Յետ այնպէս ու-
րախացեալք ՚ի սէր այ՝ մինչեւ չկամարեալ
զինքեանս ՚ի մարմնի՝ այլ յերկինս։ եւ հեշ-
տութիւն անցուցանեն զի ընկալնութիւն գիշե-
ցին մինչեւ յառաւօտ։ Ինանգի սակացեալք
են երկրէս։ եւ զդեցեալք զերկինս։ ա-
մաչէ մահ առ դրունս նոցա։ եւ դաւնա-
ցան դժոխք յիջանել նոցա։ կենդանուն
նոցա դրունք են աղօթից աշխարհի։ եւ
ոսկերք նոցա դանձ են ամ ապաւինելոց։
Լուր նոցա յորդորիչ է ամ հեղգացելոց։
եւ գործք նոցա վարդապետուն ամ կամ-
ցողաց։ դասակիցք են հրեշտակաց։ եւ

օրհնանք՝ եւ երրորդութեան։

Այդ՝ զայս ամենայն դիտելով՝ զբաբը, պարտիմք թեւակոխել։ եւ զնոյն նախանձ սրբութեան յանձինս բերելով՝ նմանօղք լիցուք այնպիսւոյ բազմագուռդ միայնացեալոց յաշխարհէ։ եւ դիմելոց ի քաղաքամայրըն վերին։ որ ազատ է յախտից երկրաւորաց։ քանզի ընկերակիցք են մերոյ բնութեան՝ որ զօրացուցանէ զտկարութիւն։ Սինայն կամաց։ բուռն հաւ հաւատովք։ յուսա։ սիրեա։ եւ կարեւ տեսանել զայնպիսի նահատակութիւն։ զի ոչինչ հաժամատեն չարչարանքք ժամանակեանքս առ կենսրն։ որ պատրաստեալ է այնպիսի ճգնողաց։ Քանզի յոյժ իսկ երկուցեալ եմ ես ընդ հեղգութիւն մեր։ զբեթէ զամենեսեան աւանեմ թաւալեալ յերկրաւորս ստացուածս։ Իսկ արդ բնութիւն իմ ոչ կշտամբել յանդգնանէ զիս։ եւթէ ստեղծայ մերկ։ եւ եթէ եղայ ի դրախտին մերկ։ եւ եթէ ելն անտի մերկ։ եւ եթէ ծնայ մերկ։ եւ եթէ անդրէն յերկիր մերկ՝ անդամ երթամ։ Այդ՝ եթէ տանել աշ

ոչ կարեմք, զի և սատանն ի սմին թաղ-
թափիմք յաշխարհիս։ Մերկացիր սոսկա-
ցիր անվիրանակեացդ։ մի թաւ ամուր ըն-
դունակ լինիլ նենգաւոր թշնամւոյն, զու-
ցէ ի դարան մտել մնտալուտ զքեզ ան-
դէն ի քեզ արշաւեսցէ կողոպտել, զեր-
ծանել ի քէն զգանձն երկնաւորս։ Բա-
ւական համարեաց քեզ զտերունական կա-
նոն։ ոչ որ յերկրաւորացս կարէ երկուց
տերանց ծառայել։ որ յայանագոյն իսկ
ցուցանէ առանց միջնորդի և մեկնութ։
ոչ կարէք դուք ասէ՝ այ հաճոյ լինել, և
մամոնայի։

Եւ արդ՝ ես տեսանեմ ի մերում աշ-
խարհիս։ և ոչ զոք ազատեալ յայսպիսի
աղէտից։ Յեռաս լեռդմ ընթերցաք ըն-
դ ելեցիկ դրեալսն։ ի պատճառս ուխտա-
ւորութեանն հեռացաք ի նոր ծնողացն, և ա-
ղարաք բազում հարս օտարոտիս, զորս
պատուելոյ արժանի էր՝ անարգեցաք։ և
յորս ոչ ունէաք իշխանութիւն դնել մեծ
բանս՝ զախտ աղէտից մերոց յոյժ ծախե-
ցաք։ Ազատեցաք ի հարկաց արքունի։

զորս առանց մեզաց էր հարկիցն։ և մը-
տաք ընդ հարկաւ ստացուածոց։ որ լինի
է անառակ ագահութիւն։ Զելաք յանկողնոյն
նոր հարամանաց։ և արարաք մեզ բարձ
բազահոյս առաւելեալն զաշխարհի։ փափ-
կանամբ յանկողնոյն յարմարելս։ և յածելս
կոծին միտք մեր ի խորհուրդս աղտեղիս
զգիշերն ամ։ Կոշիկք ոտից մերոց յանդիմ
մանեն զմեզ, եթէ ոչ են նոր ճանապարհք
մեր։ Հանդերձք մեր աղաղակեն զդործոց
մերոց, եթէ մերկեմք յերկնաւոր զգեստ-
ուցն։ Երեսքն մեր՝ ցուցանեն զմեզ,
եթէ ոչ եմք յափշտակելոց ի առաջ տեսն
ի վերս օդոց։ Հինաւածք ապարանից մե-
րոց յայտ առնեն, եթէ չունիմք մեք տա-
ճար առանց ձեռագործի յերկնին, յոր
մտանելոց են ամենայն դառք սոսկացելոցն
յերկրաւոր սխտից։ Պաշտաւածք անդաս-
տանաց մերոց կշտամբեն զմեզ, եթէ չեք
մեր բաժին ի վիճակս երկնաւորս։ Սիր-
դուզք անյագք եղաք ի կերակուրս, և
առանց չափոյ արբաք գինի պղտորիչ խոր-
հրդոց և մտաց։ խոր ի քուն ննջեմք ա-

մենք քեզ։ և երազ թուի մեզ ճշմարտութիւն։ Այսուցքեր են աչք մեր մեր ի տեսական խորհրդոց։ և անյաղթ զարշտեալ հայել ի կենաց աշխարհս։ Այլ դեղեալք զաչելս ի նոր ընթերցուածոց։ և ունկնդիր եմք բառաչման խաշանց մերոց։ Ոչ է կամ մեզ հոտ անոյշ ի հոգւոյն աբել։ վասն զի սիրեցաք մեք զլուղ ախտալից աշխարհս։ Ոչ ճաշակեցին քիմք ոգւոց մերոց զկերակուր երկնային։ վասն զի պարարեցաք զանձինս մեր՝ ի զանազան խորտիկս։ Մուրթ է գոյն դիմաց մերոց։ վասն զի ոչ զուարթացան երեսք մեր ի խորհուրդս սրբուե։ Յաւուրց են անդամք մարմնոց մերոց։ վասն զի յառաջքան ըստ մարմնոյն՝ զոգիս ախտացուցաք։ Դեռեզ մանաց բուսելոց նմանեցաք յանձինս մեր։ վասն զի ունայն եմք ի շնորհաց նոր հոգւոյն։ վասն այսորիկ և ամ չարիք եկին հասին յաւուրս մեր։ Կենդանեաւ մերոյ տեսաք զդիակունս անձանց մերոց։ քաջ նահատակք մեր անկան ի պատերազմի։ և նոր քահանայք մեր խոզիսոլեցան ի ձեռաց

անօրինաց։ Գնեղեցիկ երիտասարդքն զի-
նան ի սպանումն։ և բազում կուսանք
վարեցան ի գերուն։ գերդ կանայք ան-
կան ի տառապանս այրուն։ և բազում
որբք կականին դառնագին։ Զատ եկե-
ղեցիք անկան ի ծառայուն հեթանոսաց,
և ՝ի քահանայք նոցա կուփին չարչարին
յանօրէն հարկահանաց։ Արքեալ է ո-
ղորմուն յաշխարհէ, և հեռացել գութ
յիւրաքանչիւր մտաց։ Երկինք ի վերուստ
բարկացել են, և երկիր ի ներքուստ կայ
յերերելի տատանման։ Ո՞ ենուածք մեր ե-
ղեն գերեզմանք դիականց մերոց, և վաս-
տակք ձեռաց մերոց տատալեցան ի վերայ
մեր։ Պայթեաց և պատռեցաւ թան-
գրուն երկրին, և բազում մարդիկ ի վայր
հոսեցին։ Էսպասեաց որդի հօր, և ոչ
փայր զաչս եղբօր կալաւ։ և ոչ ել ձայն
լալոյ կանանց ի վերայ ծննդոց իւրեանց,
զանազ զի լքայր սով զբերանս նոցա։ Զոչիրք
խորտակեցան յանկարծակի երբեւ զվայրս
բարձունս լքանանու։ Հնձանք եղեն բաղ-
կուն, և ճմլեցան ամենեքեան իրրեւ զոչ-

կցել ը ոտամբ։ Փոխանակ գինւոյ՝ արիւն
անմեղաց ցայտեցաւ ՚ի հանդերձս մեր։
դառնացաւ քան զլեղի կերակուր ՚ի քիմս
մեր։ և ՚ի քացախ դարձաւ ՝ի ըմպելիք
մեր։ ընդ հարեալն հարաք ամենեքին յդ
գի և ՚ի մարմնոս մեր։ և ընդ մեռեալն
զմահ ճաշակեցաք։ Արդ՝ ոչ ապաքէն վա
մեոյ հեղգութեանցին այս անցք էարբեալ
նաց ընդ աշխարհ։ օն անդր ՚ի բաց կաց
յաշխարհէ։ որ վաղդ եղեր մեկնեցար յա
ղեւոնից նորա։ Թողթափեալ ընկեա ՚ի բաց
զկնեղեանս ախտալից աշխարհիս։ Մեր
կեաց իբր զըմբշամարտիկ։ օծ իւղովն
քոյ։ զի մի կռուեսցին ՚ի քեզ ձեռք ա
խոյանին։ Լակ արդ՝ եթէ հեթանոսք որ
ըմբռնեցան ՚ի տեսական իմաստութիւն։ ոչ
միայն ՚ի ստացուածոց ՚ի բաց կացին։ այլ
և յօրինաւոր կերակրոց հրաժարեցին։
համառօտ և անպաճոյճ ըմպելեաք շատ
ցան յանձինս իւրեանց։ և առաքինի մահ
ուամբ վախճանեցան ՚ի կատարած կենաց
իւրեանց։ որչափ ևս առաւել մեք պար
տիմք նմանող լինիլ սիրելեացն քոյ։ որք

հրեշտակակրօնք զանձինս կարդեցին։ խաւ-
նելով զինքեանս ՚ի գունդս սիրելոցն։ Ի-
կայք և մեք ոմ մինչեւցե՛ զօրէն թշնա-
մեաց մտցուք ՚ի մերն ստացուած նբր յՕ-
տար երկիր։ արմատախիլ զծառ ատուն-
կրա թշնամւոյն կոտորեսցուք։ ինքիւ ըզ-
դերսն առեալ ծախիցեմք ՚ի նեղեալս զինչ-
մեր։ ոչ զի ատիցեմք զաղգ ազգանս։ այլ
զի սիրիցեմք զաղքատսն։ որ են զօրա-
կանք քո՛ն։ և ՀՇմարիտ բարեխօսք։ ա-
պա թէ ասուէն կապիս ընչիւք՝ և դի-
զէն վարես զքեզ յանդարձ գերութե։
ուր չիք անդ դինք փրկանաց։ փութա
փութա՛ ՀԵպեա՛ ՀԵղբայր՝ ապրիլ յայնպիսի
անողորմ գեհենէ։ զի կարիցես հասանել
յամուր քաղաքն։ ուր ոչ դոյ քեզ կաս-
կած։ կամ երկիւղ խախտել և վարել ՚ի
գերութե։ Ի՛նչ եթէ եկեսցես զհետ գե-
ղեցիկ վարդապետութե հարցն։ զորս վե-
րագոյնն գծագրեցի քեզ զվարս՝ որ պայ-
ծառեցան։ յայնժամ կարասցես համբաւ-
նալ զաչս մտացդ առանց ախտից չարչա-
բանաց։ հայել և տեսանել զքեզ գեր՚ի

վերոյ քան զամ երկինս։ Դրանք տացես
անձինդ քաջապէս ճողոպրեալ՝ վշտալից
կենաց աշխարհիս, և խառնեսցիս յերամ
միայնակեցացն։ Ի դուռնդս աշց արդարոց
ցն։ Ի վիճակ առաքելոցն, Ի դուռանս
մարգարէիցն։ Ի կաճառս մարտիրոսացն։
Ի բանակս հրեշտակացն, և Ի ժողով
անդրանիկացն՝ Ի մեծ քաղաքն երկնից, Ի
բազմականն աբրահամեան։ և Ի կերակ
ուրս երկնայինս, և յամպելիս անկարօ
�ս։ Զոր ես այնուհետև մարգարէն։
որ ոչ պատուեցար Ի մարմնական աշխարհ
հիս։ այլ թեւածեալ թռուցաք յանմարմ
նական աշխարհն։ և հանգուցեալ դադարեմ
ցեր յանապական ուրախութիւնն։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос. Библиотека
ՀԱՅԿ-ԱՐԱՐ ՍՍՀ